

SÖZCÜKTE YAPI

Kök: Sözcüğün anlamlı en küçük parçasıdır.

İsim Kökü: -mek, mak ekini alamaz (av, ev, su, çocuk)

Fiil Kökü: -mek, -mak ekini alabilir (oku-, ara-, gör-)

Gövde: Sözcüğün en az bir yapım eki almış halidir.

*sev-gi-li

göz-lük

çalış-kan

Ortak (İkili, Kökteş) Kök: Hem isim hem fiil kökü olarak kullanılabilen veiki kullanım arasında anlam ilişkisi olan köklerdir.

sıva / sıva-

göç / göç-

boya / boya-

eski / eski-

kuru / kuru-

Çamaşırlar **kurudu** mu ? (fiil kökü)

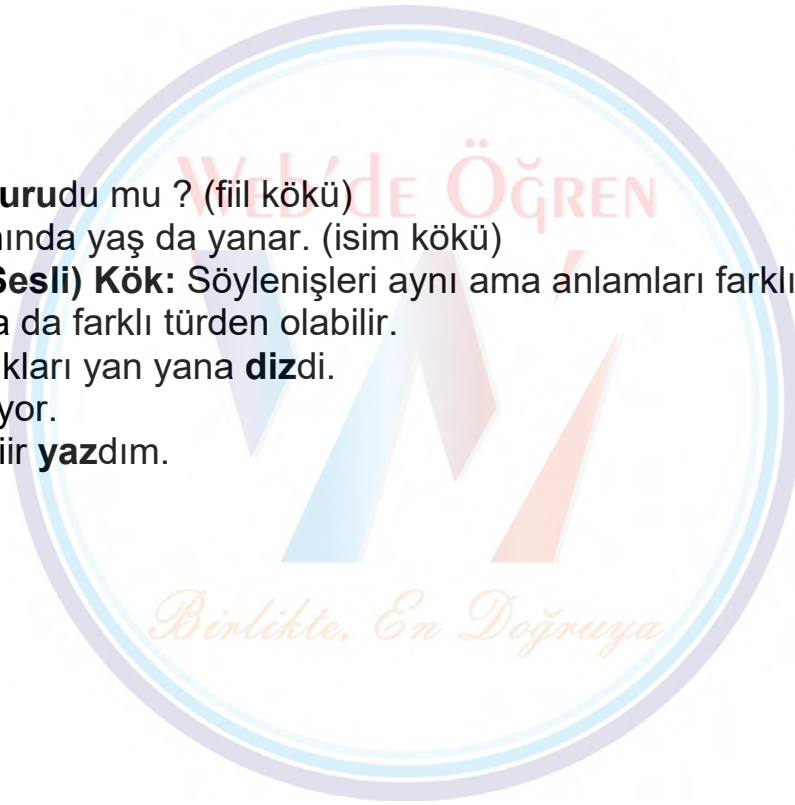
Kurunun yanında yaş da yanar. (isim kökü)

Sesteş (Eş Sesli) Kök: Söylenişleri aynı ama anlamları farklıdır, aynıtürden ya da farklı türden olabilir.

Çocuk boncukları yan yana **dizdi**.

Dizlerim ağrıyor.

Bu **yaz** çok şiir **yazdım**.

EKLER

Yapım Eki

Sözcüklerin kök ve gövdelerine getirilerek onların anlamını veya türünü değiştiren eklerdir.

*Yapım eki alan sözcükle onun kökü arasında uzak da olsa bir anlam ilgisi vardır.

*Yapım eklerini ezberlemek gerekmez. Mantığını anlamak yeterlidir.

İsimden İsim Yapım Eki

tuz-lu

yaz-lık

av-cı

nesne-l

bitki-sel

kök-en

İsimden Fiil Yapım Eki

yaş-a-

su-la-

az-al-

keder-len-

başka-laş

yan-sı-

Fiilden Fiil Yapım Ekleri

oku-t-

sev-in-

göl-dür-
çık-ar-
öv-ün-
çoğal-t-

Fiilden İsim Yapım Ekleri

sev-gi
bak-ım
yaz-ı
kıs-a
sına-v
ol-ay
bağla-ç

Çekim Ekleri

İsim Çekim Ekleri

1-Hal (durum) Ekleri

Belirtme Hal Eki: -i
Yönelme Hal Eki: -e
Bulunma Hal Eki: -de
Ayrılma (Çıkma) Hal Eki: -den

2-Çoğul (Çokluk) Eki: -lar

3-İyelik Ekleri: -ım,-ın,-ı,-ımız,-ınız,-ınları

İyelik ekleri isimlere eklenerek onların kime, neye ait olduklarını bildirir.

Bu benim **hayatım**, kimse karışamaz.

Yazarın yeni **kitabı** çıkmış.

NOT: Belirtme eki -i ile 3. tekil kişi iyelik eki -i karıştırılmamalıdır. Kelimenin başına "onun" sözcüğünü ekleyerek kontrol edebiliriz. Uygun oluyorsa iyelik ekidir.

Kitabı daha yeni bitirdim. ("Onun kitabı daha yeni bitirdim" olmaz hal ekidir.)

Kitabı çok güzeldi. ("Onun kitabı çok güzeldi." olur iyelik ekidir.

4-İlgi Ekleri(Tamlayan Eki): -ın, -in, -un, -ün

kitabın sayfası

okulun bahçesi

pencerenin kenarı

Fiil Çekim Ekleri

Haber (Bildirme) Kipleri

Görülen Geçmiş Zaman (-di'li): -di

Duyulan Geçmiş Zaman (-miş'li, Öğrenilen)- -miş

Şimdiki Zaman: -yor

Gelecek Zaman: -ecek

Geniş Zaman: -r

Dilek (Tasarlama) Kipleri

İstek Kipi :-e,-a

Dilek Şart Kipi: -se,-sa

Gerekliklik Kipi: -meli, -malı

Emir Kipi: -

YAPILARINA GÖRE SÖZCÜKLER

Basit Sözcük

Yapım eki almamış sözcüktür. Çekim eki alabilir.

oku-yor-du

ev-imiz-de

Türemiş Sözcük:

En az bir yapım eki almış sözcüktür.

av-cı-lık

su-la-

Birleşik Sözcük

En az iki sözcüğün birleşmesinden oluşur.

buzdolabı

imambayıldı

ayakkabı

hanımeli

vurdumduymaz

yeryüzü

Birleşik Fiiller

Yardımcı Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller

Etmek, eylemek, olmak, kılmak sözcükleriyle oluşturulur.

terk et-

hisset-

kaybol-

yardım et-

Anlamca Kalıplaşmış Birleşik Fiiller

göze girmek

küplere binmek

ağzında bakla ıslanmamak

Kurallı Birleşik Fiiller

Tezlik Fiili (-ivermek)

*geliversin, yapıverdim

Yeterlilik Fiili (-ebilmek)

*kazanabilirim, okuyabilir

Sürerlik Fiili (-egelmek, -ekalmak, -edurmak)

*bakakaldım, gidedurun, süregelmiş

Yaklaşma Fiili (-eyazmak)

*düşeyazdım, öleyazdı

SÖZCÜK TÜRLERİ

İsimler (Adlar)

Canlı ve cansız varlıklara, çeşitli somut ve soyut kavramlara ad olan sözcük türüdür.

Özel İsimler

Özel adlar, benzerleri bulunmayan, yaratılıştaki tek olan varlıklara verilen adlardır.

Kişi adları: Köroğlu, Ali, Aslı...

Hayvan Adları: Pamuk, Karabaş, Tekir...

Birlikte, En Doğruya

Yer Adları: Karadeniz, Muğla, Gaziantep...

Dil,din adları: Türkçe, Müslümanlık...

Ulus adları: Türkler, Araplar, İngilizler...

Ülke adları: Türkiye, Almanya, İngiltere...

Kitap,dergi,gazete adları: Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, Türk Dili dergisi , Cumhuriyet gazetesi...

Cadde,sokak,apartman adları: Atatürk Bulvarı, Koza Sokak, Sevgi Apartmanı...

Kurum,dernek, okul vb. adları: Türk Dil Kurumu, Kızılay, Atatürk Lisesi...

Coğrafya ile ilgili gezegen, kıta,bölge,ova,dağ,deniz,göl,nehir adları:

Mars, Avrupa,Anadolu,Gediz Ovası,Ağrı Dağı, Van Gölü, Kızılırmak...

Cins İsimler (Tür Adları)

Aynı türden olan canlı cansız bütün varlık ve kavramlara verilen ortak adlardır.

Hayvan, bitki adları: kedi, köpek, elma, ağaç...

Araç adları: çekiç, iğne, tarak...

Akrabalık adları: anne, baba, dayı...

Organ adları: baş, gövde, kalp,ayak...

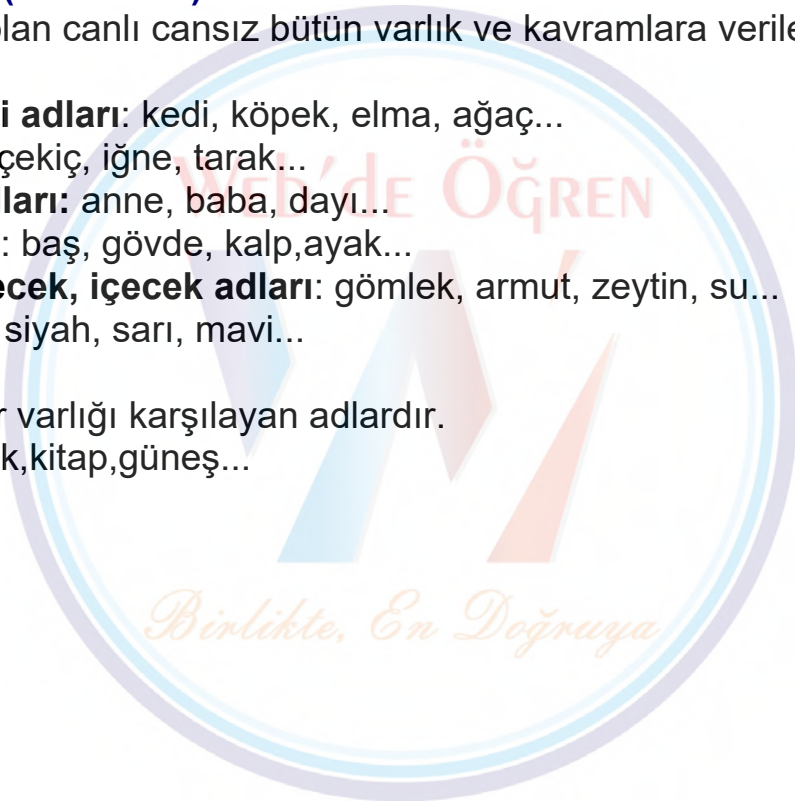
Giyecek,yiyecek, içecek adları: gömlek, armut, zeytin, su...

Renk adları: siyah, sarı, mavi...

Tekil İsimler

Sayıca tek bir varlığı karşılayan adlardır.

ev,ağaç,çocuk,kitap,güneş...

Çoğul Ad

Sayıca birden çok varlığı karşılayan adlardır. Adlara “-lar, -ler” çokluk eki getirilerek yapılır.

**Çoğul eki alan sözcükler çeşitli anlamlara gelen adlar oluştururlar:

Çoğullama

*Kitaplar,ağaçlar...

Aile,çevre

*Elifler bize gelecek.

*Dayımlar İzmir'e taşındı.

Benzerleri

*Çelebiler, Orhan Gaziler buralarda yatıyor.

*Yeni Orhan Veliler yetişiyor.

Abartma

*Seni dünyalar kadar seviyorum.

Genelleme

*Sabahları burada koşu yaparım.

Aşağı yukarı

*O zamanlar on yaşlarındaydım.

Saygı

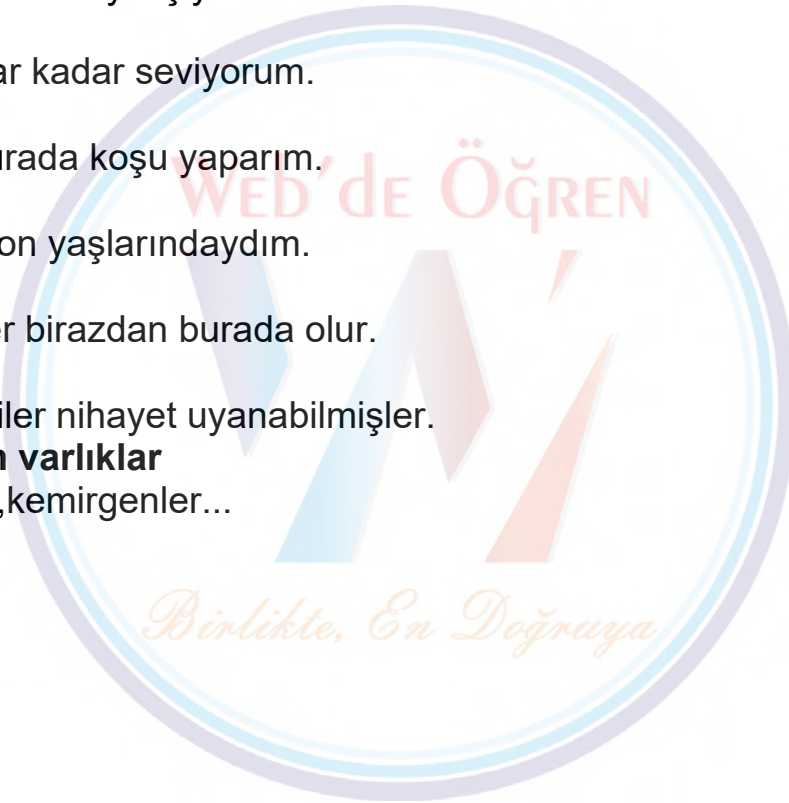
*Müdür Beyler birazdan burada olur.

Küçümseme

*Hanımefendiler nihayet uyanabilmişler.

Aynı gruptan varlıklar

*Sürüngenler,kemirgenler...

Sayı basamakları

*Onlar basamağı

On yıllık zaman dilimi

*Hala 1980'lerin müziğini dinliyor.

Topluluk Adı

Biçim bakımından tekil olduğu hâlde anlamca topluluk kavramı taşıyan adlardır.

*millet,ordu,kafile,halk,orman,sürü...

Not: Bazı sözcükler cümle içinde kazandığı anlamla topluluk adı olabilir:

Sınıfta kim var? - tekil ad

Bu **sınıf** çok başarılı.-topluluk adı

Okul yazın temizlenecek.-tekil ad

Okul geziye gitti.-topluluk adı

Somut Adlar

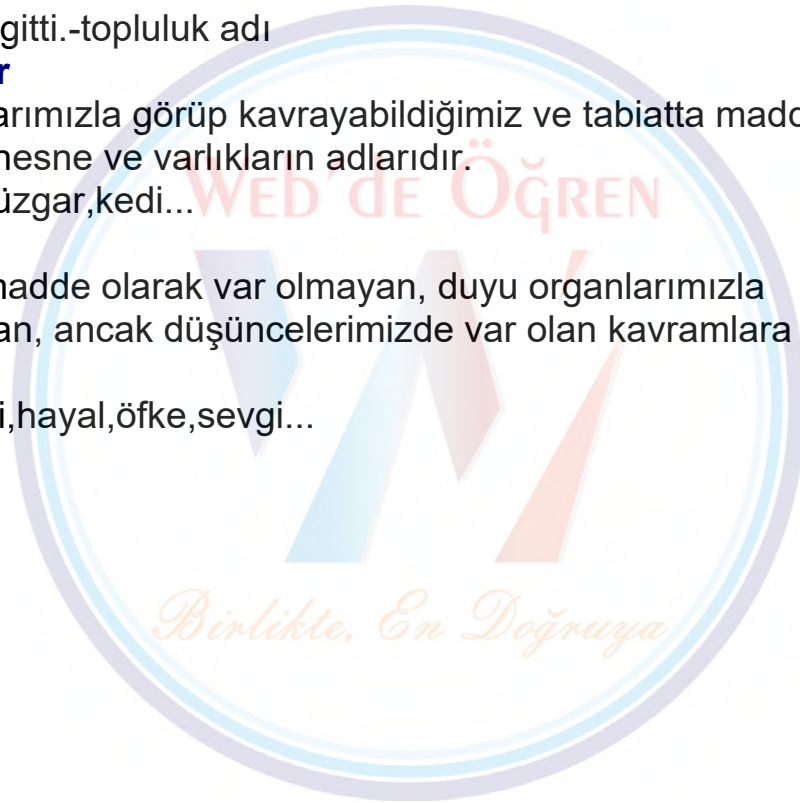
Duyu organlarımızla görüp kavrayabildiğimiz ve tabiatta madde olarak var olan gerçek nesne ve varlıkların adlarıdır.

insan,ağaç,rüzgar,kedi...

Soyut Adlar

Görünürde madde olarak var olmayan, duyu organlarımızla kavranamayan, ancak düşüncelerimizde var olan kavramlara karşılık olan adlardır.

düşünce,bilgi,hayal,öfke,sevgi...

İSİM TAMLAMALARI

Belirtili İsim Tamlaması

Tamlayanın “-in” ilgi ekini tamlananın da “-i, si” 3.tekil kişi iyelik ekini aldığı tamlamalardır.

*tamlayan (ın) tamlanan (ı)

İstanbul'un baharı

çimenin yeşili

Belirtili İsim Tamlamalarının Biçim Özellikleri

1-Tamlayanla tamlanan yer değiştirebilir.

Toprakları verimlidir bu ovanın.

tamlanan tamlayan

2-Tamlayanla tamlanan arasına sözcük girebilir.

Bahçenin her yıl yeniden açan çiçekleri görülmeye değer.

tamlayan tamlanan

3-Tamlayan ve tamlanan sıfat alabilir.

Sessiz gecelerin derin yalnızlığı var hayatımda. (sessiz-sıfat, derin-sıfat)

tamlayan tamlanan

4- Tamlayan ya da tamlanan düşebilir.

Çocukluğum mutluluk içinde geçti.

(benim çocukluğum)

5-Tamlama ekleri düşebilir.

Bizim çocuklar yarışmada birinci oldu.

(çocuklarımız)

Birlikte, En Doğruya

Belirtisiz İsim Tamlaması

Tamlayanı yalın halde bulunan, tamlananı 3.kişi iyelik ekini alan tamlamalardır.

tamlayan () tamlanan (i)

yağmur kokusu

pencere kenarı

Belirtili İsim Tamlamalarının Biçim Özellikleri

1-Belirtisiz isim tamlamasının başına gelen sıfat sadece tamlayanı ya da tamlananı değil tamlamanın bütününe etkiler.

*mavi tarla kuşu

sıfat

*lezzetli un çorbası

sıfat

2-Belirtisiz isim tamlaması bir ismin sıfatı olarak kullanılabilir.

yosun yeşili gözler

sıfat isim

kar beyazı elbise

sıfat isim

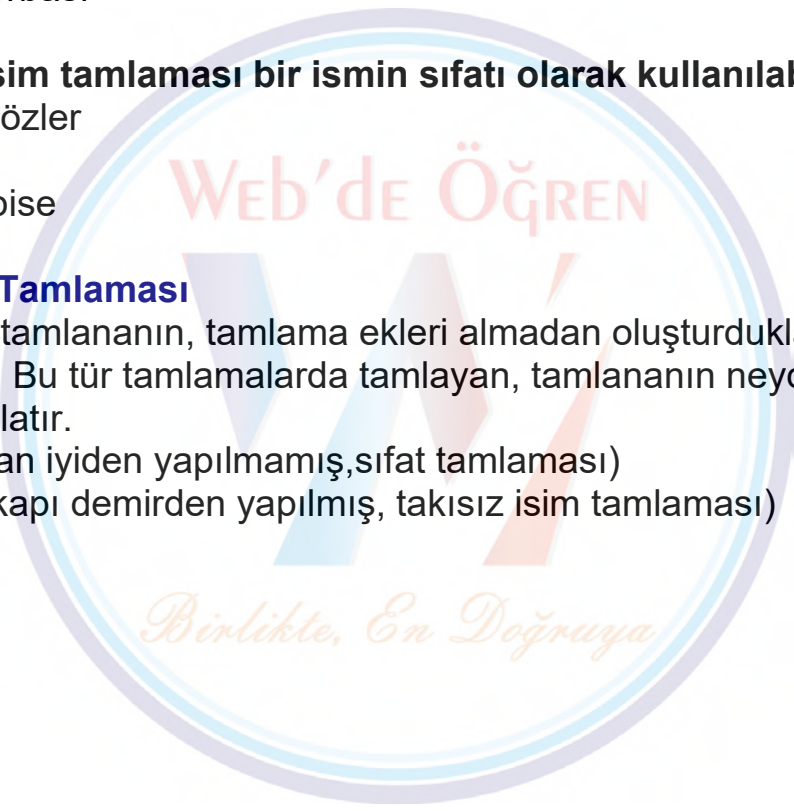
Takısız İsim Tamlaması

Tamlayan ve tamlananın, tamlama ekleri almadan oluşturdukları isim tamlamasıdır. Bu tür tamlamalarda tamlayan, tamlananın neyden yapıldığını anlatır.

İyi insan (insan iyiden yapılmamış,sıfat tamlaması)

Demir kapı (kapı demirden yapılmış, takısız isim tamlaması)

tahta masa

ipek eldiven
pamuk yorgan

Zincirleme İsim Tamlaması

Birden çok isim tamlamasının iç içe geçmesiyle oluşur.

belediye otobüsünün rengi

Türkiye'nin eğitim sorunları

köyün kaynak suyu

Sıfatlar

.Adları niteleyen veya belirten sözcüklerdir. Bir sözcüğün sıfat olabilmesi için adın önüne gelerek onu nitelemesi veya belirtmesi gerekir.

Niteleme Sıfatları

.Bir adı; durum, şekil, biçim, renk yönüyle niteleyen sözcüklerdir. Niteleme sıfatları, isme sorulan "Nasıl?" sorusunun cevabı olan sözcüklerdir.

yeşil yaprak, kırmızı gül, eski pantolon, kurumuş yapraklar, yıllanmış kitap, ince kumaş, yuvarlak gözlük...

****Niteleme sözcükleri fiil ya da fiilimsiyi nitelerse "zarf" olur.**

Sabırlı insanlar her zaman kazanır.

sıfat isim

Öğretmenimiz bize daima sabırlı yaklaşır.

zarf fiil

Çocuklara her zaman sabırlı davranmak gerekir.

zarf fiilimsi

Birlikte, En Doğruya

Belirtme Sıfatları

1- □İşaret (Gösterme) Sıfatı

Adları işaret yönüyle belirten, onlara işaret eden sözcüklerdir. İsme sorulan "hangi" sorusuna cevap verir.

Bu ovalar, bu deniz başka nerede var?

Şu evin arkasında oturuyorlar.

O kitabı bana verir misin?

Şimdi **diğer** konuşmacı sahneye çıkacak.

Böyle bir insanı daha önce hiç tanımadım.

**İşaret sıfatları, belirttikleri adlar düşünce işaret zamiri olur.

O çocuğu tanımıyorum.

Onu tanımıyorum.

Bu konuyu bilmiyor.

Bunu bilmiyor.

2-□Sayı Sıfatı

Varlıkların sayılarını gösteren, onları sayı yönüyle belirten sözcüklerdir.

.Asıl Sayı Sıfatı :Varlıkların sayılarını kesin olarak belirten sözcüklerdir.

İsme sorulan "kaç" sorusunun cevabıdır.

bir dilim ekmek, dört elma, iki araba...

.Sıra Sayı Sıfatı:Varlıkların sırasını gösteren sözcüklerdir.İsme sorulan

"kaçıncı" sorusunun cevabıdır.

ikinci kat, ellinci yıl, ilk yıl, son şans...

.Üleştirme Sayı Sıfatı:Varlıkları sayıca bölümlere ayıran, paylaşma anlamı veren sözcüklerdir.İsme sorulan "kaçar" sorusunun cevabıdır.

üçerdilim pasta, ikişer elma...

Birlikte, En Doğruya

..**Kesir Sayı Sıfatı**:Varlıkların parçalarının, bütüne olan oranlarını gösteren sıfatlardır.

binde bir olasılık, yarım saat, çeyrek ekmek...

□**3-Belgisiz Sıfat**

İsimleri belirtirken kesinlik bildirmeyen sıfatlardır.

.bir, birkaç, birçok, çoğu, kimi, bazı, bütün, tüm, başka, birtakım, her, hiçbir...

Tüm çocukları çok seviyorum.

Her kuşun eti yenmez.

Bu sene **bütün** konuları bitireceğim.

** “Bir” sözcüğü, hem belgisiz sıfat hem sayı sıfatı olarak kullanılabilir. “Bir” sözcüğünün yerine başka sayı getirilebiliyorsa, “bir” sözcüğü sayı sıfatıdır.

Bir gün beni anlayacaksın. (belgisiz sıfat)

Gelirken **bir** ekmek alır mısın? (sayı sıfatı)

**Belirttikleri isimler düşünce belgisiz sıfatlar, zamir olur.

Kimi insanlar sanata aşıktır.

Kimileri sanata aşıktır.

Birkaç öğrenci çok çalıştı.

Birkaçı çok çalıştı.

4-□**Soru Sıfatı**

İsimleri soru yoluyla belirten sözcüklerdir.

.nasıl, kaç, kaçınıcı, kaçır, hangi, ne kadar, ne...

Ne iş yapıyorsun?

Ne kadar para harcadınız?

Birlikte, En Doğruya

Hangi gün yola çıkıyorsunuz?

Nasıl kitapları seversin?

Bahçeye **kaç** ağaç dikildi?

Kaçıncı katta oturuyorlar?

□ **Adlaşmış Sıfat**

Sıfat tamlamasında anlatımın kısaltılması için ad düşürülebilir. Bu durumda niteleme sıfatı adlaşır. Adın sonunda çekim eki varsa bu ek, sıfatın sonuna gelir.

Çalışkan öğrenciler her zaman başarılı olur.

sıfat ad

Çalışkanlar her zaman başarılı olur.

adlaşmış sıfat

Genç sanatçıların önü açılmalı.

sıfat ad

Gençlerin önü açılmalı.

adlaşmış sıfat

Sıfat Tamlaması

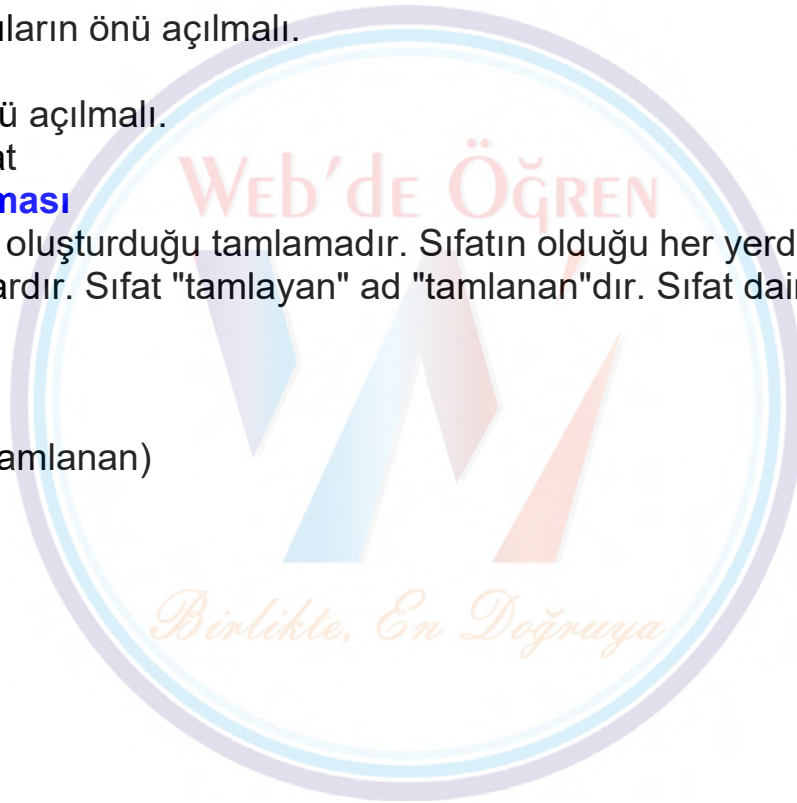
Sıfat ve adın oluşturduğu tamlamadır. Sıfatın olduğu her yerde bir sıfat tamlaması vardır. Sıfat "tamlayan" ad "tamlanan"dır. Sıfat daima addan önce gelir.

akıllı çocuk

sıfat ad

(tamlayan) (tamlanan)

siyah araba

sıfat ad

(tamlayan) (tamlanan)

Yapılarına Göre Sıfatlar

1-Basit (Kök) Sıfatlar: Yapım eki almamış, birleşik sözcük özelliğini göstermeyen ya da ön ek alarak pekişmemiş sıfatlardır.

- düz çizgi
- dar yol
- bu ağaç
- iyi soru
- az ekmek

2-Türemiş Sıfatlar: Ad ya da eylem, kök ya da gövdelerinden türeyen bir sözcük sıfat görevini üstlenir.

Örnekler:

- uykucu çocuk
- kırmızılı kumaş
- kolsuz elbise
- kısacık çizgi
- büyücek oda
- yeşilimsi kumaş
- ikiz kardeş
- üçüncü sınıf

3-Birleşik Sıfatlar

Kaynaşmış Birleşik Sıfatlar: Birleşik sözcüklerin sıfat görevinde kullanılmasıyla oluşur.

kavuniçi boya birkaç kişi boşboğaz adam

Kurallı Birleşik Sıfatlar:

1- Sıfat tamlamalarına –lı,-lık,-sız eklerinin getirilmesiyle yapılanlar:

mavi gömlekli adam ince yapraklı ağaç

yarım günlük mesafe beş parasız insan

2- Sıfat tamlamasında sıfatla isim yer değiştirip, isme iyelik eki getirilerek yapılanlar:

boyu uzun çocuk rengi soluk kumaş suyu soğuk çeşme

ZAMİRLER

Adların yerini geçici olarak tutan sözcüklerdir.

Kişi (Şahıs) Zamirleri

Kişi adlarının yerine kullanılan sözcüklerdir.

*ben, sen, o, biz, siz, onlar

Not: Ek alabilirler: bana, sana, bize, ondan, onları...

Sizinle ben geleceğim.

Sen sınıfındaki herkesten daha başarılısın.

Biz varken size söz düşmez.

Bence onlar da bu işin içinde.

İşaret Zamirleri

Adların yerini gösterme yoluyla tutan sözcüklerdir.

*Bu, şu, o, bunlar, şunlar, onlar, buraya, şuraya, oraya, burası, şurası, orası, öteki...

Bunları şuraya bırakabilir miyim?

Böylesini daha önce görmemiştim.

Not: “O” ve “onlar” sözcükleri hem işaret hem de kişi zamiri olarak kullanılabilirler. Bu kelimeler insan isminin yerini tutuyorsa şahıs zamiri, insan dışı varlıkların yerini tutuyorsa işaret zamiridir.

Onu az önce gördüm, okula gidiyordu. (kişi zamiri)

Onu bu rafa yerleştirirsek çok güzel durur. (işaret zamiri)

Birlikte, En Doğruya

Not: Bu, řu, o" sözcükleri bir isimden önce kullanılıyor, o ismi etkiliyorsa bu sözcükler zamir olmaktan çıkar, işaret sıfatı olurlar.

Bu adam ne söylüyor? (sıfat)

Bu, ne söylüyor? (zampir)

Öteki çocuk daha çalışkandır. (sıfat)

Öteki daha çalışkandır. (zampir)

Belgisiz Zamirler

Herhangi bir varlığı kesin biçimde göstermeden ad yerine kullanılan, varlıkları belirsiz bir biçimde karşılayan sözcüklerdir.

*Bazıları, biri, kimi, hepsi, herkes, kimse, birçoğu, birkaçı, şey, birazı, çoğu, hiçbir...

Hepimiz sınava çok iyi hazırlandık.

Kapıda tanımadığım birisi vardı.

Kimsenin ahı, kimsede kalmaz, derler.

Hiçbirinin ağzını bıçak açmıyordu.

Çocukların çoğu parka gitti.

Soru Zamirleri

Soru yoluyla adların yerini tutan sözcüklerdir.

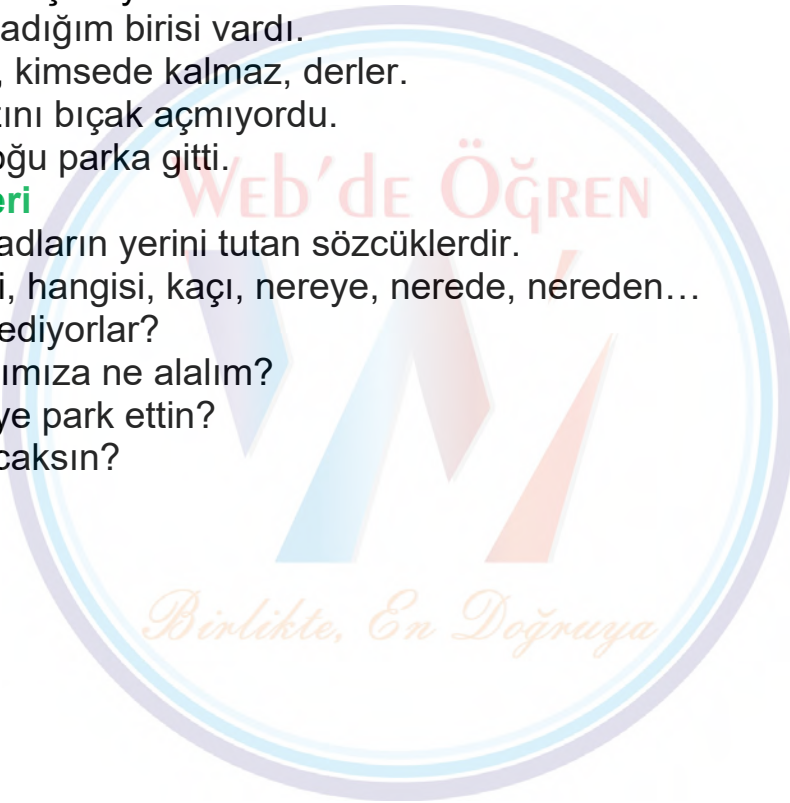
*Ne, kim, kimi, hangisi, kaç, nereye, nerede, nereden...

Kimden bahsediyorlar?

Giderken yanımıza ne alalım?

Arabayı nereye park ettin?

Hangisini alacaksın?

Dönüşlülük Zamiri

*kendi (kendim,kendin,kendisi,kendimiz)

Sınav sonuçlarını öğretmen kendisi açıkladı.

Not: Dönüşlülük zamiri kişi zamiriyle birlikte kullanılırsa pekiştirme anlamı katar. Anlatım bozukluğu değildir.

Bu ödevi ben kendim yaptım.

Geleceğinizi siz kendiniz belirleyeceksiniz.

Ek Halindeki Zamirler:

1-İlgi Zamiri: Belirtili ad tamlamalarında tamlanan sözcüğünün yerini geçici olarak tutan “-ki” ilgi zamiridir.

Senin ödevin kolay, Elif’ininki zor.

(Elif’in ödevi)

Onların okulu yolun karşısında.

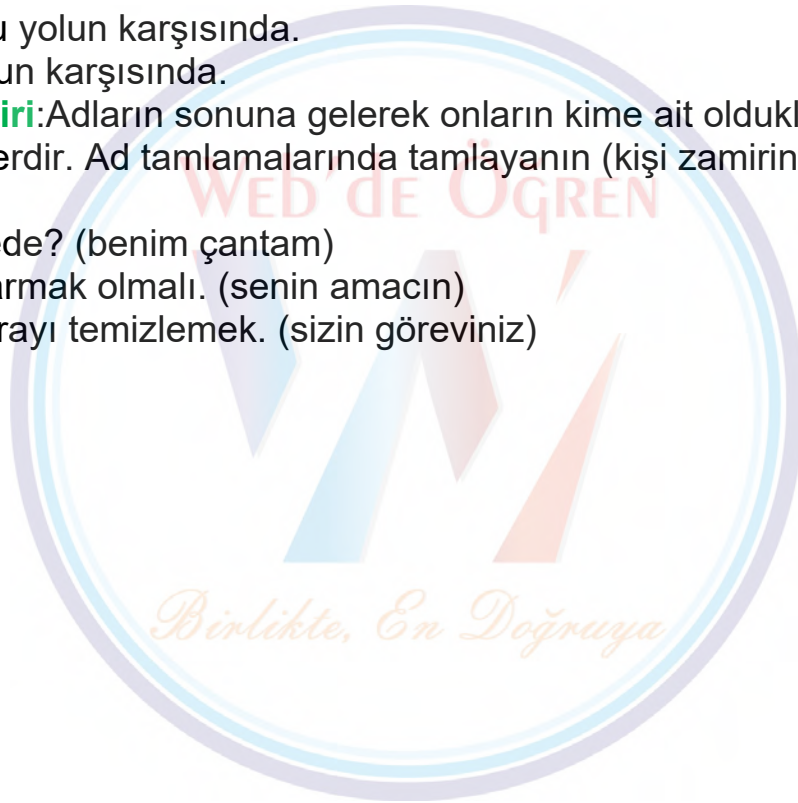
Onlarınki yolun karşısında.

2-İyelik Zamiri:Adların sonuna gelerek onların kime ait olduklarını gösteren eklerdir. Ad tamlamalarında tamlayanın (kişi zamirinin) yerini tutar.

Çantam nerede? (benim çantam)

Amacın başarmak olmalı. (senin amacın)

Göreviniz burayı temizlemek. (sizin göreviniz)

Yapılarına Göre Zamirler

1-Basit Zamirler: Kök halindeki zamirlerdir.

Bu, şu, sen, o, kim...

2-Birleşik Zamirler: Birden çok sözcüğün birleşmesiyle oluşan zamirlerdir.

Birçoğu

Birazı

****Zamirler** yapım eki aldığında tür özelliklerini yitirip isim, sıfat ya da zarf olur.

Kimliğimi evde unuttum.

isim

(kim-lik)

Bencil insanlardan nefret ederim.

sıfat

(ben-cil)

Kimsesiz olmak çok zordur.

zarf

ZARFLAR (BELİRTEÇLER)

Eylemlerin, eylemsilerin, sıfatların ya da kendi türündeki sözcüklerin anlamlarını durum, zaman, miktar, yer-yön ve soru yönüyle belirten sözcüklerdir.

Durum Zarfları

*Fiile ve fiilimsiye sorulan “nasıl” sorusunun cevabıdır.

Hızlı koşan yarışmacı herkesi geçti. (nasıl koşan)

Ağır ağır yürüyordu.(nasıl yürüyordu)

Yarınki sınav için iyice hazırlandım.(nasıl hazırlandım)

O, düzenli çalışarak başarıyor.(nasıl çalışarak)

Birlikte, En Doğruya

Yer-Yön Zarfları

Fiile sorulan “nereye” sorusunun yanıtıdır.

Yukarı çıktım.

Dışarı gitti.

Hep birlikte geri döndük.

Not: Her zaman yalın halde bulunur. Hal eklerinden birini alırsa isimleşir.

İçeri gir.

zarf

İçeriye gir.

isim

Nicelik (Miktar, Azlık-Çokluk) Zarfları (Ne Kadar?)

Fiilin, fiilimsinin, sıfatın ya da başka bir zarfın anlamını miktar bakımından belirtir. “Ne kadar” sorusuna yanıt verir.

Oldukça başarılıdır.

Çok yorulmuş.

Çok güzel bir kitap okudum.

Bu ayakkabılarla daha uzun görünüyorsun.

En hızlı koşan kazanır.

Soru Zarfları

Fiilleri ve fiilimsileri soru yoluyla belirtir.

Nasıl konuşur?

Neden gelmedin?

Niçin gelmiyor?

Ne zaman gidecek?

Niye söylediklerimi dinlemiyorsun?

Birlikte, En Doğruya

Not: “Ne” sözcüğü “neden, niçin” anlamında ise soru zarfı, bir adın yerini tutuyorsa soru zamiri, bir adı belirtiyorsa soru sıfatı olur.

Bu çocuk ne ağlayıp duruyor? (zarf)

Ne söylenip duruyorsun sen? (zarf)

Çantanda ne var? (zamir)

Gelecekle ilgili ne planların var? (sıfat)

Yapılarına Göre Zarflar:

1-Basit Zarflar: Yapım eki almamış zarflardır.

Yine çok güzel giyinmişsin.

Okul kapalıydı, geri döndük.

2-Türemiş Zarflar:

Yapım eki almış zarflardır.

Durmadan konuşması herkesi sıktı.

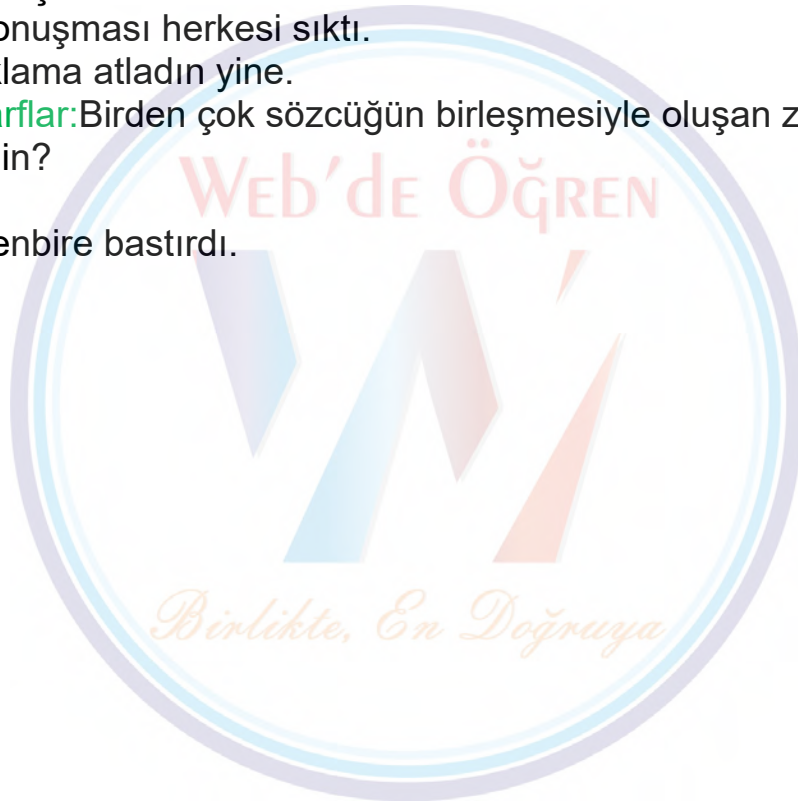
Konuya balıklama atladın yine.

3- Birleşik Zarflar: Birden çok sözcüğün birleşmesiyle oluşan zarflardır.

Niçin gelmedin?

(ne için)

Yağmur birdenbire bastırdı.

EDAT-BAĞLAÇ-ÜNLEM

EDATLAR

Tek başına anlamı ve görevi olmayan ancak kendinden önce gelen sözcükle öbekleşerek anlam ve görev kazanan sözcüklerdir. Edatlar şunlardır:

1-GİBİ

Cümleye benzerlik, eşitlik, tezlik, olasılık gibi anlamlar katar.

Balıklar nar gibi kızardı. (benzerlik)

O da babası gibi çok çalışkandır. (eşitlik)

Bu iş olacak gibi. (olasılık)

2-İLE

****Biri bağlaç diğeri edat olan iki çeşit “ile” vardır. Bir cümlede “ile”nin yerine “ve”yi getirebiliyorsak bağlaç, getiremiyorsak edattır.**

İzmir’e uçakla gideceğiz. (edat)

Kardeşimle ben size geliyoruz. (bağlaç)

Onunla pek anlaşamıyoruz. (edat)

3-İÇİN

Cümleye amaç-sonuç, neden-sonuç, özgülük gibi anlamlar katar.

Piknik yapmak için deniz kenarına gittiler. (amaç-sonuç)

Diyet ve spor yaptığı için çok kilo verdi. (neden-sonuç)

Bu fedakarlıklar hep çocuklarımız için. (özgülük)

4-GÖRE

Cümleye görelilik, karşılaştırma, oranlama, uygunluk gibi anlamlar katar.

Birlikte, En Doğruya

Tatile gitmek için kafamıza göre bir yer bakıyoruz. (uygunluk),
Onun boyuna göre ayakları çok küçüktür. (orantı)
Geçmişte günümüze göre daha üretken sanatçılar varmış. (karşılaştırma)

5-KARŞI

Cümleye genellikle yönelme anlamı katar.

Boğaz'a karşı oturup çaylarımızı yudumladık.

Ona karşı sorumluluklarım var.

6-KADAR

Cümleye zaman, yönelme, ölçü, nitelikte eşitlik, karşıtlık, karşılaştırma gibi anlamlar katar.

Gece yarısına kadar ders çalıştık. (zaman)

O da senin kadar iyi birisi. (eşitlik)

Ona laf anlatmak deveye hendek atlatmak kadar zor. (karşılaştırma)

7-KARŞIN, RAĞMEN

Karşıtlık, aykırılık ilgilisi kurar.

Yasak olmasına rağmen sigara içiyorlardı.

8-DOĞRU

Cümleye yer ve zaman bakımından yönelme ve yaklaşıklık anlamları katar.

Şu tarafa doğru yürüyünce karşınıza şehrin heykeli çıkacak.

Akşama doğru oradan ayrıldık.

Bize doğru geliyorlar.

***Doğru sözcüğü isim, sıfat ve zarf olarak da kullanılabilir.**

Her zaman doğruyu söyleyiniz. (isim)

Birlikte, En Doğruya

Doğru sözden zarar gelmez. (sıfat)

Bana doğruyu söyle! (zarf)

9-ÜZERE

Cümleye amaç, koşul gibi anlamlar katar.

Dil öğrenmek üzere İngiltere'ye gideceğim.

Kitabını haftaya geri vermek üzere alıyorum.

Diğer Edatlar: Dek, değin, denli, beri, dolayı, ötürü, diye, değil, mi

BAĞLAÇLAR

□ Eş görevli sözcükleri, söz öbeklerini, cümleleri birbirine bağlayan ya da çeşitli anlam ilgileri kuran sözcük veya söz öbekleridir.

İLE , VE BAĞLAÇLARI Aynı görevdeki sözcükleri birbirine bağlar.

- Küçük odanın ve mutfağın penceresi açık kaldı.
- Bu yıl tatile Antalya ve Mersin'e gideceğiz.
- Onun yanına gideceğim ve her şeyi anlatacağım.
- Evle okul arası çok uzak.
- Annesiyle babası yarın bize gelecek.

****Biri bağlaç diğeri edat olan iki çeşit "ile" vardır. Bir cümlede "ile"nin yerine "ve"yi getirebiliyorsak bağlaç, getiremiyorsak edattır.**

- İzmir'e uçakla gideceğiz. (edat)
- Kardeşimle ben size geliyoruz. (bağlaç)
- Onunla pek anlaşamıyoruz. (edat)

AMA , FAKAT BAĞLAÇLARI

***Karşıt anlamlı iki cümleyi birbirine bağlar.**

Birlikte, En Doğruya

- ☐ Sınava iyi hazırlandı ama üniversiteyi kazanamadı.
- ☐ Onu aradık ama bulamadık.
- ☐ Söz verdin fakat sözünü tutmadın.

***Koşul anlamı katar.**

- ☐ Sinemaya gidebilirsin ama eve erken döneceksin.
- ☐ Sana bisiklet alacağım ama dikkatli süreceksin.
- ☐ *Pekiştirme anlamı katar.
- ☐ Soğuk ama çok soğuk bir yerdi.

ANCAK ,YALNIZ BAĞLAÇLARI

Yalnız sözcüğü; ama, fakat anlamında kullanılıyorsa bağlaçtır. Bir tek, sadece anlamında kullanılıyorsa edattır.

- ☐ Geziye yalnız bizim sınıf katıldı. (edat)
- ☐ Onunla konuşurum yalnız sen de benimle geleceksin. (bağlaç)
- ☐ Bu işi ancak sen başarırırsın. (edat)
- ☐ Az yiyor ancak kilo veremiyor. (bağlaç)

HEM...HEM BAĞLACI

Karşılaştırılan iki unsurun hepsi anlamını vermektedir.

- ☐ Hem ucuz hem kaliteli bir kazak aldım.
- ☐ Hem çalışıyor hem okuyor.

NE...NE BAĞLACI

Cümleyi anlamca olumsuz yapar. Karşılaştırılan iki unsurun hiçbiri anlamını verir.

- ☐ Sallanmaz o kalkışta ne bir mendil ne bir kol.
- ☐ Beni ne arıyor ne soruyor.

***İki karşıt sıfatı birbirine bağlarsa “ikisinin arası, ortası” anlamı verir.**

- ☐ Ne güzel ne çirkin bir kızdı.
- ☐ Ne tatlı ne ekşi.

YA... YA BAĞLACI

Karşılaştırılan unsurlardan birini ifade etmek için kullanılır.

- ☐ Ya bu deveyi güdeceksin ya bu diyardan gideceksin.
- ☐ Bu işe ya kardeşim ya Ali girecek.

Oysa, Oysaki, Halbuki

- ☐ Oysa ben geleceğini düşündüm.
- ☐ Oysaki bu işe girmeyi çok istemiştim.
- ☐ Halbuki o çok iyi biridir.

Öyleyse, Çünkü, Hatta

- ☐ Olanları duymamış mı, öyleyse ben ona anlatayım.
- ☐ Okula gelemeyeceğim; çünkü hastayım.
- ☐ Dün bize gelmiş, hatta birkaç saat bizi beklemiş.

“DE” Bağlacı

Bağlaç olan de sözcükleri, cümleleri birbirine bağlayan bir sözcüktür. Kendinden önce gelen sözcükten ayrı yazılır.

- ☐ Bu akşam ikisi de ders çalışacak.
- ☐ Sen de mi geliyorsun?
- ☐ Ne iyi ettin de geldin.
- ☐ Olanları bana da anlattılar.

“Ki” Bağlacı

Bağlaç olan "ki" kendinden önceki ve sonraki kelimelerden ayrı yazılır.

- ☐ Ben ki yedi iklimin padişahıyım.

- Onu tanımıyorum ki.
- Öyle sanıyorum ki artık gelmeyecek.
- Öğretmen edatları anlatacak mı ki?

Her Zaman Edat Olanlar:

için, mi, gibi ,kadar

Bazen Edat Olanlar:

ancak, yalnız, bir, tek (bunların yerine SADECE kelimesi gelebilirse edattır)

Her Zaman Bağlaç Olanlar:

ve, çünkü, ama, fakat, de, ki (de, ki ayrı yazıldığında)

Bazen Bağlaç Olanlar:

ancak, yalnız (bunların yerine AMA kelimesi gelebilirse bağlaçtır)

*"ile" yerine "ve" kullanılabilirse bağlaçtır, kullanılamazsa edattır.

ÜNLEMLER

Bir olay ya da durum karşısında beliren korku, sevinç, üzüntü, şaşkınlık gibi duyguları yansıtan sözcüklerdir.

1-ASIL ÜNLEMLER

Her zaman ünlem olan, başka bir görevi bulunmayan ünlemlerdir.

Hişt, haydi, ey, hey, ah, aman, vah vah, of, oh...

2- ÜNLEM GİBİ KULLANILAN SÖZCÜKLER

Birlikte, En Doğruya

Bazı sözcükler ve cümleler ünlem olmadıkları halde vurgu gereği ünlem değeri kazanabilir.

Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!

Dikkatli ol!

Yaşasın! Çok mutluyum.

3-YANSIMA ÜNLEMLERİ

Yansıma sözcüklerle oluşan ünlemlerdir.

Deh küheylan!

Tak tak!

Çat!

ÜNLEM CÜMLESİ

İçinde ünlemlerin yer aldığı cümlelerdir.

Aman efendim, bu ne güzel tesadüf! (ünlem cümlesi)

Sakın ha, kimseye söyleme! (ünlem cümlesi)

FİİLLER (EYLEMLER)

Bir oluşu, bir durumu veya bir kılışı kip ve kişiye bağlayarak anlatan sözcüklere denir.

İsmi fiilden ayırmak için –me, –ma olumsuzluk ekini ya da –mak ,–mek mastar ekini kullanırız. Eğer bir kelimenin sonuna –ma ,–me olumsuzluk ekini ya da –mak ,–mek mastar ekini getirebiliyorsak o kelime fiil demektir. Getiremiyorsak o kelime isim soylu bir kelimedir.

*Geldi—— gelmedi ,gelmek

*Oturmuş—— oturmamış, oturmak

*Söylüyorum—— söylemiyorum, söylemek

Birlikte, En Doğruya

Görüldüğü gibi yukarıdaki kelimelere –ma,-me ve –mak,-mek getirebilmekteyiz. Öyleyse bu kelimeler fiildir.

*Kitap—— kitapma , kitapmak

Yukarıdaki 'kitap' sözcüğüne ise bu ekleri getiremiyoruz. Öyleyse bu kelime isimdir.

Fiiller, anlattıkları hareketin niteliğine göre değişik özellikler gösterir.

Bunları üç grupta inceleyebiliriz:

Kılış fiilleri

Eğer bir fiil geçişli ise (yani 'neyi', 'kimi' sorularını sorabiliyorsak) kılış fiilidir.

*kırmak ,atmak , dikmek, içmek, ezmek,delmek,yolmak,dizmek....

Görüldüğü gibi yukarıdaki fiillere 'neyi kırmak?', neyi atmak...'sorularını yöneltebiliyoruz.

Öyleyse bu fiiller geçişlidir ve geçişli olduğu için de kılış fiilidir.

Oluş fiilleri

Fiil, öznenin kendi iradesi dışında geçirdiği değişimi anlatıyorsa ve bir hareket bildirmiyorsa o fiil oluş fiilidir.

*sararmak, yaşlanmak, uzamak, paslanmak, büyümek, solmak, acıkmak...

Görüldüğü gibi yukarıdaki fiiller geçişli olmadığı için kılış fiili olamaz. Bir hareket olmadığı için ve eylem öznenin kendi isteği dışında gerçekleştiği için bu fiiller oluş fiilidir.

Durum fiilleri

Fiil, öznenin kendi iradesinde yani kendi isteği ile gerçekleşiyorsa ve fiil bir hareket ifade ediyorsa o fiil durum fiilidir.

*Yürümek, oturmak, gitmek, çıkmak, ağlamak...

Görüldüğü gibi yukarıdaki fiiller, bir hareket bildirmektedir ve bu hareket kişinin kendi isteğiyle gerçekleşmektedir bu yüzden yukarıdaki fiiller durum fiilleridir.

Not: Durum fiilleri de oluş fiilleri de geçişsiz fiillerdir.

FiİLDE KİP: Kipler, haber (bildirme) ve dilek (isteme) kipleri olmak üzere ikiye ayrılır.

a)Haber Kipleri: Zaman eklerinin hepsine birden haber kipleri denir.

Haber kipleri şunlardır:

1)Öğrenilen(duyulan) (miş'li) Geçmiş Zaman: Fiillere –miş , -mış, -muş, -müş ekleri getirilerek sağlanır. Bu eylemler daha çok başkasından duyulma, aktarılma anlamı taşırlar. Bazen de farkında olmadan yapılma bildirir.

*Evleri yanmış.(başkasından duyma)

*Seni sormuşlar. (başkasından duyma)

*Aaa ! Çorabım kaçmış. (sonradan farkına varma)

*Mutfakta elimi kesmişim. (sonradan farkında olma)

*Bu solmuş elbiseleri giymemelisin.(sıfat fiil eki)

2)Görülen (di'li) Geçmiş Zaman: Eylemlere “dı,di,du,dü,tı,ti,tu,tü” ekleri getirilerek yapılır. Anlatan kişi harekete bizzat tanık olmuştur, eylemi görmüştür.

*Evleri yandı.

*Hep birlikte geziye gittik.

*Sınavı kazanabileceğini söyledi.

*Kalbim Ege'de kaldı.

*Beraber yürüdük bu sahillerde.

*Burada her zaman tanıdık insanlara rastlayabilirsiniz.(sıfat-fiil eki)

3)Şimdiki Zaman: Eyleme –yor eki getirilerek yapılır. Eylem ile anlatış aynı zamanda gerçekleşir.

*Ders çalışıyorum.

*Ne diyor?

Birlikte, En Doğruya

*Çocuklar yine kavga ediyor.

Not: -makta,-mekte eki de fiile şimdiki zaman anlamı katar.

*Bir soğuk yatakta büzülmekteyim.

*Lütfen sessiz olun şu an ders çalışmaktayım.

4)Geniş Zaman: Eylemlere –r, -ar, -er ekleri getirilerek yapılır.

*Senden sana sığınırım.

*Her sabah yürürüm.

*Bu yolun sonu nereye çıkar?

*Hep böyle güler yüzlü müsün? (sıfat-fiil eki)

Not: Geniş zamanın olumsuzu –mez, -maz'dır. Ancak 1.tekil ve 1.çoğul çekimlerde –me ,-ma şeklini alır.

*Gelmezsiniz ____ gelirsin *gelmem ____ gelirim

5)Gelecek Zaman: Eylemlere –ecek , -acak eki getirilerek yapılır.

*Sana olan aşkıma haykıracağım.

*Gelecek de bir gün gelecek.

*Mektuba yazacak sözüm kalmadı.

*Okuyacak da adam olacak.

*Açacak nerede?

b)Dilek Kipleri: Fiilin gerçekleşmesini ya da gerçekleşmemesini dilek,istek,gereklilik veya emir kavramları içerisinde veren kiplerdir. Bunlar haber kipleri gibi belirli bir zaman anlamı taşımazlar.

1)Dilek-şart kipi: Fiillerin kök ya da gövdelerine –se ,-sa eki getirilerek yapılır. Dilek- şart kipi cümleye bazen 'şart(koşul)' anlamı katarken bazen de 'dilek' anlamı katar.

*Ah şu sınavı bir kazansam!

*Sana olan duygularımı açıkça bir söyleyebilsem!

Birlikte, En Doğruya

*Çalışırsan kazanırsın.

*Yaramazlık yaparsan bir daha seni getirmem.

2)İstek kipi: Fiil kök ya da gövdelerine –e, -a, -ayım, -eyim, -alım, -elim getirilerek yapılır.

*Sana duyduklarımı anlatayım

*Seninle yine görüşelim.

*Bunu böyle bilesin

3)Gereklilik Kipi: Fiil kök ya da gövdelerine –meli,-malı getirilerek oluşturulur.

*Bu deneme sınavında birinci olmalıyım.

*Bu sorunun bir çözüm yolu olmalı.

*Şimdiye eve varmış olmalı. (olasılık, ihtimal)

4)Emir Kipi: Eylemin gösterdiği hareketin emir biçiminde yapılması gerektiğini ifade eder.

*Söyle yanıma gelsin.(3.tekil kişi emir eki)

*Lütfen işlerinizi iyi yapınız. (2.çoğul kişi emir eki)

*Çeneni kapa. (2.tekil kişi emir eki)

*Beni beklesinler (3.çoğul kişi emir eki)

Not: Emir ekleri ile şahıs eklerini birbiri ile karıştırmamak gerekir. Şahıs ekleri hiçbir zaman fiilin üzerine direkt olarak gelmez; ancak bir kip ekinden sonra gelebilir. Emir ekleri ise fiilin üzerine direkt olarak gelir.

*Geliyorsun, gitmelisin (şahıs eki)

*Gelsin, gitsin (emir eki)

FİİLLERDE BİRLEŞİK ZAMAN: Fiillere kip eklerinden sonra –idi ,-imiş, -ise ekeylemlerinden biri getirilerek yapılır. Kısacası, iki kip ekinin üst üste gelmesi durumudur.

Birlikte, En Doğruya

- *Yüzüme bu türlü bakmayacaktın. (Gelecek zamanın hikayesi)
- *Gözünden akan bir damla yağmur olsaydım.(Şart kipinin hikayesi)
- *Sen de gelecekmişsin.(Gelecek zamanın rivayeti)
- *Bunu daha önce yapmalıymışım. (Gereklilik kipinin rivayeti)
- *Bu konuyu anlarsanız netleriniz de artar. (Geniş zamanın şartı)
- *Gülüyorsam mutlu olduğumdan değildir. (Şimdiki zamanın şartı)
- *Bu köyde iki genç yaşamış.(Geniş zamanın rivayeti)

FİİLLERDE ANLAM (KİP, ZAMAN) KAYMASI: Fiil çekimlerinde kullanılan kip ve zaman ekleri her zaman kendi anlamlarında kullanılmazlar. Bu ekler birbirlerinin yerlerine de geçebilir. İşte bir zaman kipi ya da bir dilek kipi başka bir kipin yerine kullanılmışsa burada bir zaman (anlam, kip) kayması var demektir.

- *Derslerime her hafta düzenli olarak çalışıyorum.
- *Arkadaşlar, bundan sonra daha yoğun bir şekilde çalışıyoruz.
- *Fatih, o yıllarda pek çok sefer yapar.
- *Soruları sonra çözersiniz.
- *Mektubu yarın alır.
- *Bütün bu soruları çözeceksin.
- *Eser Selçuklulardan kalma olacak.
- *Sabahları, erken kalkmayı seviyorum.
- *Allah'ım bize yardım et.

EK-FİİL (EK-EYLEM): Ekfiil “i” fiilidir tek başına bir anlamı yoktur. Ekfiilin iki görevi vardır: 1)İsim ve isim soylu kelimelere gelerek bu kelimelerin cümlede yüklem olmasını sağlar.(O iyi bir öğrenciydi.) 2)Çekimlenmiş fiillere gelerek birleşik zamanlı fiiller yapar. (Koşuyordum)
“-imek” dört basit çekimi vardır. Basit çekimli durumlarda sadece isim soylu sözcüklerde bulunur.

1) Bilinen Geçmiş Zaman(idi): Çalışkandım (çalışkan idim) ,çalışkandın, çalışkandı ,çalışkandık, çalışkandınız,çalışkandılar

Ekfiil sadece isme değil edata, zamire,sıfata, tamlamalara da gelebilir.

*İşte tüm bunları yapan oydu. (o idi) (ekfiil zamire eklenmiştir)

*Bu yaptıklarım senin içindi.(için idi) (ekfiil edata eklenmiştir)

2)Öğrenilen Geçmiş Zaman (imiş): İşçiymişim (işçi imişim)
,işçiymişsin,işçiymiş,işçiymişiz, işçiymişsiniz, işçiymişler

3)Şart Kipi (ise): Öğretmensem (öğretmen isem) ,öğretmensen ,öğretmense ,öğretmensek ,öğretmenseniz, öğretmenseler

4)Geniş Zaman: Ekfiilin geniş zamanında “i” fiili bugün tamamen düşmüştür.Ekfiilin geniş zaman ekleri sadece isme gelir.Çekimi şu şekildedir:

*İyiyim ,iyisin ,iyi(dir),iyiyiz,iyisiniz,iyidirler

Ekfiilin olumsuzu “değil”dir.Ekfiili bulmak için isme “değil” ekleriz.

*Öğrenciyim ———- öğrenci değilim.

Önemli Uyarı: Ekfiilin geniş zamanına şekilce benzeyen diğer eklerle ekfiilin geniş zamanı karıştırılmamalıdır:

*Geliyorum (şahıs eki)

*Hastayım (ekfiilin geniş zamanı)

*Babam (iyelik eki)

*Babayım (ekfiilin geniş zamanı)

*Ölüm (Fiilden isim yapım eki)

*Benim kardeşim [tamlayan (ilgi) eki]

*Sen ne kadar güzelsin. (Ekfiilin geniş zamanı)

*Sen yine bana döneceksin. (şahıs eki)

Birlikte, En Doğruya

YAPILARINA GÖRE FİLLER:

Yapılarına göre fiiller üç grupta incelenir.

A) Basit Fiiller:

Hiçbir yapım eki almamış fiillerdir. Fiil köklerine gelen çekim ekleri (zaman, şahıs) fiilin anlamını değiştirmedikinden böyle fiillere de basit fiil denir.

- * Durmuş bir saat de günde iki kez doğruyu gösterir.
- * Güzel söz söyleyebilmek için güzel düşünmek gerekir.
- * Dostluk bir şemsiyeye benzer. İnsan onları ancak kötü havalarda ister.
- * İstedğim her şeyi yaptım; çünkü yapamayacağımı düşündüğüm şeyi istedim.
- * Büyük adam büyük olduğunu; büyüklüğün küçüklük olduğunu bilir.

B) Türemiş (Gövde) Fiiller:

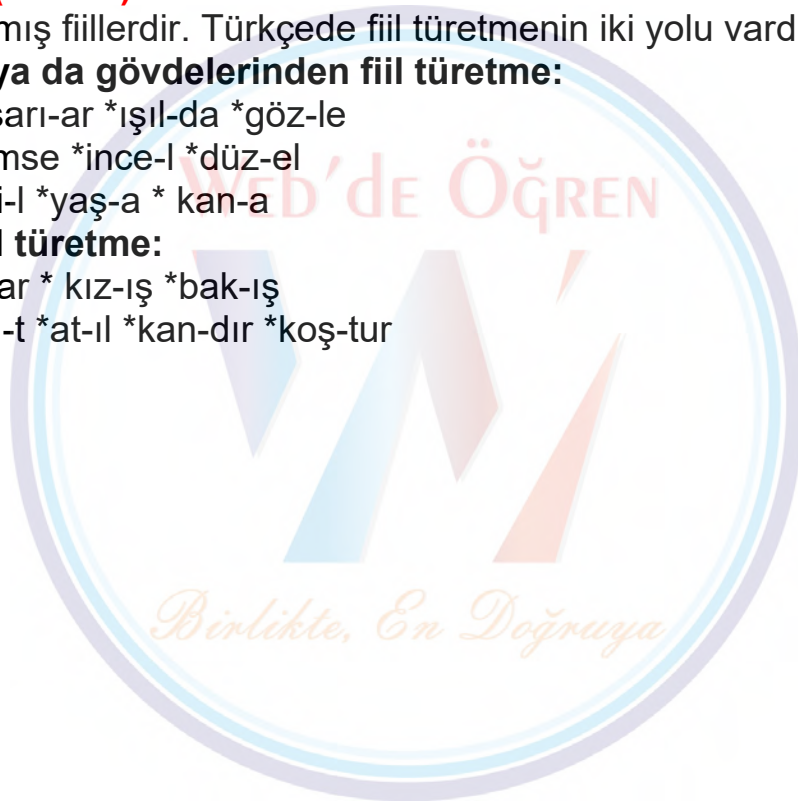
Yapım eki almış fiillerdir. Türkçede fiil türetmenin iki yolu vardır:

1) İsim kök ya da gövdelerinden fiil türetme:

- * güzel-leş *sarı-ar *ışıl-da *göz-le
- *az-al *ben-imse *ince-l *düz-el
- *su- sa * sivri-l *yaş-a * kan-a

2) Fiilden fiil türetme:

- * sev-in *çık-ar * kız-ış *bak-ış
- * öl-dür * taşı-t *at-ıl *kan-dır *koş-tur

C) BİRLEŞİK FİLLER:

En az iki sözcüğün birleşmesiyle oluşan fiillerdir.

Üç grupta incelenir:

A) Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller:

Bir isimle bir fiilin anlam yönünden birleşip kaynaş -masıyla oluşur. Bu sözcüklerden biri ya da ikisi ger -çek anlamını yitirir. Deyimlerin çoğu bu türe örnektir.

- * Sen kimsin ki bana kafa tutuyorsun?
- * Bu tehditlerinle gözümü korkutamazsın.
- * Annemin yemekleri hoşuna gitti mi?
- * Odasında kitaplarına göz atıyordu.
- * Adama laf anlatmaktan dilimde tüy bitti.
- * Konuşulanlara ben de kulak kabarttım.
- * İş için yüzlerce kişi başvurmuştu.

B) Yardımcı Fiillerle Yapılan Birleşik Fiiller:

İsim soylu bir sözcüğün üzerine -et , -ol , -kıl , -eyle gibi yardımcı eylemler getirilerek yapılır.

- * Seven bu gönül seni asla terk etmeyecek.
- * Hayat uykuyla uyanıklık arasında raks eder.
- * Bu usanç duyan gözlerim bir şeyde karar kıldı.
- * Seyreyleyelim mehtabı yıldızların altında.

UYARI 1: Bu türle yapılan birleşik fiilin isim kısmında bir ünlü düşmesi ya da bir ünsüz türemesi varsa birle- şik fiil bitişik yazılır.

- * Akşamı seyredeyim senin bakışlarında.
- * Benliğime hakim olur bir deli rüzgar.

Birlikte, En Doğruya

- * Bir gün yeniden bana döneceğini hissediyorum.
- * Ama dönsen de seni asla affetmeyeceğim.
- * Sabreden derviş muradına ermiş.

UYARI 2 : Et- , ol- yardımcı eylemleri tek başına bir anlam taşıyorsa ve önündeki isimle kaynaşmamışsa kendi görevinde kullanılmış demektir yani asıl fiildir.

- * Ben ettim sen etme.
- * Köyümüzde şimdi kirazlar olmuştur.
- * Elindeki gömlek ancak beş milyon lira eder.
- * Boş zamanlarımda kütüphanede olurum.

C) ÖZEL (KURALLI) BİRLEŞİK FİİLLER:

İki fiilin birleşmesi yoluyla oluşur. Tamamı bitişik yazılır. Dört grupta incelenir:

1) Yeterlilik Fiili (fiil + eabil-) :

Cümleye gücü yetme ve olasılık anlamı katar. Fiilin üzerine **ebilmek** getirilerek oluşturulur.

- * Okula geç kalırsam öğretmenim kızabilir. (o)
- * Bu genç yaşımda ölebilirim (o)
- * En güzel şiirlerimi söylemeden gidebilirim buralardan (o)
- * Bir gece ansızın gelebilirim. (o)
- * Sevinçten kapında bayılabiliyorum.
- * Sınıfı geçebilirim (g.y)

UYARI: Yeterlilik fiilinin olumsuzunda **bil-** fiili düşer. Fiilin üzerine **-ama** , -eme getirilerek yapılır.

- * Yapabilirim > yapamam. (yeterlilik birleşik fiilinin olumsuzu)
- * yaparım > yapmam (geniş zamanın olumsuzu)

- * Görebilirsin > göremezsın (yeterlilik birleşik fiilinin olumsuzu)
- * Atamam kendimi mavi denize dünya güzel. (atabilirim: yeterlilik birleşik fiilinin olumsuzu)

2. Tezlik Birleşik Fiili: (Fiil+iver-):

Cümleye tezlik çabukluk anlamı katar.

- * Uzanıp tutuver elimi ne olur geri dön.
- * Akşamın derin kızılığında kayboluverdim.
- * Uzanıverse gövdem taşlara boydan boya.
- * Polisler kaçan hırsızı yakalayiverdi.
- * Annesini görünce yanına koşuverdi.

NOT: Olumsuzluk eki **-ma, -me** asıl eylemden sonra gelirse **önemsizlik**, yardımcı fiil olan verden sonra gelirse **olumsuz tezlik** bildirir.

- * Sen de o filmi görmeyiver. (önemsizlik)
- * Her şeye maydanoz oluverme. (olumsuz tezlik)

3. Süreklilik Birleşik Fiili (fiil+ edur, kal, gel):

Cümleye devam etme, süreklilik anlamı katar.

- * Bu hikaye yıllardır süregelir.
- * Televizyonun karşısında uyuyakalmışım.
- * Gidedursun turnalar, gurbet ellere.
- * Listede ismimi göremeyince listeye bakakaldım.

4. Yaklaşma Fiili (fiil+ eyaz) :

Eylemin gerçekleşmesine çok az bir zaman kaldığını ifade eder. Az kalsın olacaktı anlamı verir.

- * Kaldırımda yürürken düşeyazdım.
- * Onu karşımda görünce korkudan öleyazdım.

Birlikte, En Doğruya

FİİLİMSİLER (EYLEMSİLER)

Fiilimsiler, fiillerden (eylemlerden) türeyen sözcükler olmalarına karşın fiillerin aldığı fiil “çekim eklerini” yani şahıs ekleri, haber ve dilek kiplerini alamayan, yalnızca fiillere gelen olumsuzluk eki olan “ma, me, maz, mez” eklerini alabilen sözcüklerdir. Fiilimsiler anlam olarak fiillerin anlamlarını taşırlar; ancak kip olarak fiilin anlamını taşımazlar.

*Fiilimsiler, fiil değildir ancak fiile benzer sözcüklerdir. *Fiil gibi çekimlenemez ancak olumsuzları yapılabilir. *İsim fiil, sıfat fiil ve zarf fiil olmak üzere üçe ayrılır. *Bunların her biri için ayrı ayrı fiilimsi ekleri vardır.

*Bu ekler mutlaka fiil kök veya gövdelerine gelmek zorundadır.

*Eklendikleri fiilleri cümlede “isim, sıfat, zarf” yaparlar. *Fiilimsiler cümlede doğrudan yüklem olmazlar, ek eylem alarak yüklem olurlar.

1-İsim Fiil (Mastar)

Fiillere getirilen “-ma, -ış, -mak” ekleri ile yapılır. Bu ekler büyük ünlü uyumu kuralına göre eklendiği sözcük içinde değişiklik gösterecekleri için “-ma, -me, -ış, -iş, -uş, -üş, -mak, -mek” şekillerinde olabilirler. Fakat ezberimizde kalıcı olması için “-ma, -ış, -mak” eklerini bilmemiz yeterlidir. Bu ekler fiillere gelerek onları cümle içinde “isim” yaparlar.

Not: Ezberlemek için mayışmak kelimesini kullanabilirsiniz.

ÖRNEKLER

- **Görmekten** sonra **görölmek**, aşkın ikinci kademesiydi. Gör (fiil kökü) + mek (isim fiil eki)
- Mektup **yazmak** onun için huzur verici bir şeydi.
- Ben de sizinle tatile **gelmeyi** düşünüyordum.
- Bağlama **çalmayı** bu kadar çok seveni hiç görmemiştim.
- Programın **başlayışı** herkesi heyecanlandırdı.
- Onun **gelişiyle** oda bir anda sessizliğe büründü.

*Yukarıdaki isim fiil eki almış fiilimsilerin başka cümlelerde olumsuz şekilleri de mümkündür. Olumsuzluk eki isim fiil ekinden önce gelir. Görmemek, görülmemek, yazmamak, gelmeme, çalmama, başlamayıp, olmayıp, sarılmayıp, gelmeyiip, gülmeyp...

NOT: İsim fiil eki aldığı halde ve fiilimsi olma kriterlerine uygun olduğu halde kalıplaşarak bir varlığın kavramın adı olan sözcükler vardır. Bunlar fiilimsi olarak kabul edilmezler.

- Elindeki **çakmak** ile oynaması annesini tedirgin etti.
- Her gün **dondurma** yersen çok hasta olabilirsin.
- Merak ettiğiniz bilgileri **giriş** kattaki danışmadan öğrenebilirsiniz.

NOT: Olumsuzluk eki olan “-ma, -me” eki ile isim fiil eki olan “-ma, -me” eki karıştırılmamalıdır.

- Ortalığı toplama görevini kardeşine verdiler. (İsim Fiil Eki)
- Bu saatte herkes uyuyor ortalığı toplama. (Olumsuzluk Eki)

2-Sıfat Fiil (Ortaç)

Fiillere getirilen “-an, -ası, -mez, -ar, -dik, -ecek, -miş” ekleri ile yapılır. Bu ekler de büyük ünlü uyumu kuralına göre eklendiği sözcük içinde değişiklik gösterecekleri için “-an, -en, -ası, -esi, -maz, -mez, -ar, -er, -dik, -dik, -duk, -dük, -acak, -ecek, -miş, -miş, -muş, -müş” şekillerinin olduğunu bilmeliyiz.

Aşağıdaki örneklerde sıfat fiillerin cümle içinde **sıfat** görevlerinde kullanıldıklarına dikkat ediniz. Sıfat fiil ekleri fiillere gelerek onları cümle içinde sıfat ya da adlaşmış sıfat yapar.

Not:Ezberlemek için **anası mezar dikecekmiş** kullanılabilir.

ÖRNEKLER

- **Çalışan** adamı herkes sever. (Niteleme Sıfatı) (isim) (Sıfat Fiil)
- **Gelen, gideni** aratır. (Adlaşmış Sıfat+ Sıfat Fiil)
- **Yıkılası** dağlar geçit vermez oldu.
- Bu çocuğun **sevilesi** bir yanı kalmamış.
- **Görünmez** kazaya da davetiye çıkarmayalım.
- **Aşılmaz** yollardan aşırдын beni.

- **Koşar** adımlarla bebeğini kucaklamaya gitti.
- **Gider** ayak herkesin canını yaktı.
- Ne zaman seninle olsam **tanıdık** bir kuş civıltısıyla uyanırdım her sabah...
- Bazen **bilindik** şiirlerle bile olsa göz doldurmayı iyi biliyordu.
- **Gelecek** sezonda en başarılı futbolcular bizim olacak.
- Böyle bir kazadan sağlam çıkabildiyse **verilmiş** sadakası var demek.

NOT: Sıfat fiillerin olumsuz şekilleri de mevcuttur.

- Çalışmayan adama kimse ekmez vermez.
- Olmayacak duaya amin denmez.

NOT: Bazı sıfat fiil ekleri ile başka ekler benzerlik göstermektedir. Bunları karıştırmamak gerekir. Fiilimsiler ve eklerini ayırt etmek için bir çok faktör var fakat en önemlisi eki alan sözcüğün fiil kök gövdesi olup olmadığına ve sözcüğün cümlede sıfat görevinde kullanılıp kullanılmadığına bakmaktır. Karıştırılan ekler:

- **Tutmaz** dizlerim birden düzeldi. “-mez, -maz” = **Sıfat Fiil Eki**
- Dedemin dizleri tutmaz. “-mez, -maz” = **Geniş Zaman Kipinin Olumsuzluk Eki**

- **Koşar** adımlarla yanıma geldi. “-ar, -er” = **Sıfat Fiil Eki**
- Her sabah mutlaka koşar. “-ar, -er” = **Geniş Zaman Kip Eki**

- **Gelecek** yıl şampiyonuz. “-acak, -ecek” = **Sıfat Fiil Eki**
- Seneye bize gelecek. “-acak, -ecek” = **Gelecek Zaman Kip Eki**

- **Yırtılmış** pantolon ile dışarı çıkma. “-mış, -miş, -muş, -müş” = **Sıfat Fiil Eki**

- En sevdiği pantolonu yırtılmış. “-mış, -miş, -muş, -müş” = **Öğrenilen Geçmiş Zaman Kip Eki**

3-Zarf Fiil / Bağ Fiil (Ulaç)

Fiillere getirilen “-ken, -alı, -madan, -ince, -ip, -arak, -dıkça, -e....-e, -r.....-maz, -casına, -meksizin, -dığıında” ekleri ile yapılır. Fiili zarf yapma görevi üstlenen bu eklerin diğer ekler gibi ünlü uyumlarına göre değişkenlik gösterdiğini bilmeliyiz.

Aşağıdaki örneklerde zarf fiillerin cümle içinde **zarf** görevlerinde kullanıldıklarına dikkat ediniz. Zarf fiil ekleri fiillere gelerek onları cümle içinde zarf yapar.

Not: Şu şekilde ezberlenebilir:

Kenyalıemadaninceiparakladıkça Eve varmazcasına gelmeksizin çıktığında

ÖRNEKLER

- ❑ **Yatarken** ışıkları söndürmeyi unutma.
- ❑ Bu dünyaya **geleli** yüzü bir kez olsun gülmedi.
- ❑ **Görünmeden** kimseye gel gizli gizli.
- ❑ Masadaki tabaklar **kırılınca** ne yapacağını bilemedi.
- ❑ Bütün her şeyi **unutup** yeni bir hayata başlamak istiyordu.
- ❑ Fiilimsiler ile ek fiillere **çalışarak** sınavdan seksen almayı başardı.
- ❑ **Çırpındıkça** daha da batacağını anlamıştı.
- ❑ **Koşa koşa** yanına gitti.
- ❑ **Gelir gelmez** yatağa uzandı.
- ❑ **Ölürcesine** sevdiği için her dediğini yapıyordu.

NOT: “-ken” ekinin bazen isimlere gelir. Bu durumda bu eki alan kelime fiilimsi sayılmaz.

- ❑ Öğrenciyken çok zamanımızın olduğunu fark edememişiz. (Öğrenci = İsim)
- ❑ Çalışırken zamanın nasıl geçtiğini anlayamamışız. (Çalış = Fiil)

Fiilde Çatı (Eylemde Çatı)

Cümlede, eylemin nesne alabilip alamamasına ya da öznenin, eylemde bildirilen işle ilgili olarak gösterdiği özelliğe eylem çatısı denir.

Not: Yüklemi isim olan cümlelerde fiil çatısı aranmaz.

Eylemler çatısı bakımından iki grupta incelenir:

- ☐ A. Nesnesine Göre Fiiller
 - ☐ 1. Geçişli Fiil
 - ☐ 2. Geçişsiz Fiil
- ☐ B. Öznesine Göre Fiiller
 - ☐ 1. Etken Fiil
 - ☐ 2. Edilgen Fiil
 - ☐ 3. Dönüşlü Fiil
 - ☐ 4. İşteş Fiil

A. Nesnesine Göre Fiiller

1. Geçişli Fiil

Nesnesi olan ya da nesne alabilen eylemlere “geçişli eylem” denir.

Nesneyi, yükleme sorduğumuz “neyi, kimi, ne” sorularıyla bulduğumuz için, bu sorulara cevap veren eylemler geçişlidir.

Ben bu kitabı geçen yaz okumuştum.

Askerdeki arkadaşıma mektup yazdım.

Bu cümlelerde “okumuştum” eylemi “bu kitabı” nesnesini, “yazdım” eylemi “mektup” nesnesini aldığından geçişli bir eylemdir.

Topladığı çiçekleri vazoya yerleştirdi.

Babam, pazar sabahları gazete alırdı.

Diploma törenine kuzenini de davet etti.

Öğretmenimiz derste bize fıkra anlatırdı.

Not: Geçişli eyleme sahip olan cümlelerde kimi zaman nesne bulunmaz.

Bu eylemler nesne almasalar da geçişlidir. Önemli olan, o eylemin nesne alabilecek durumda olmasıdır.

Öğretmen çok güzel anlattı.

Öğretmen konuyu çok güzel anlattı.

Bu cümlede nesne bulunmamasına rağmen, istenirse cümleye nesne getirilebildiği için “anlatmak” eylemi geçişlidir.

2. Geçişsiz Fiil

Nesne alamayan eylemlerdir. Geçişsiz eylemler, “neyi, kimi, ne” sorularına cevap veremez. Geçişsiz eylemlerin yüklem olduğu cümlelere dışarıdan herhangi bir nesne getirilemez.

Onun anlattığı fıkra hepimiz güldük.

Babamla hafta sonları balık tutmaya gideriz.

Bu cümlelerde yüklem olan “güldük” ve “gideriz” eylemleri nesne alamadığı için, geçişsiz bir eylemdir.

Aşağıdaki cümlelerde eylemler, nesne alamadıkları için geçişsizdir.

Dün gece televizyondaki film çok geç başladı.

Küçük kardeşim bugün erkenden uyandı.

Geleceğe her zaman umutla baktık.

Okul sonrası annesine ev işlerinde yardım ediyordu.

Not: Nesneyi bulmak için yükleme sorduğumuz “neyi, kimi, ne” sorularına “onu” sözcüğünü ortak bir cevap olarak verebiliriz. Cümleyi “onu” sözcüğü ile birlikte okuyarak cümledeki eylemin geçişli olup olmadığını kolayca anlayabiliriz.

Sabahtan beri burada (onu) bekliyorum.

Balonu uçan çocuk bir süre (onu) ağladı.

Bu cümlelerde nesne yoktur. Cümlelere “onu” sözcüğünü getirdiğimizde “beklemek” eyleminin geçişli, “ağlamak” eyleminin geçişsiz olduğunu görürüz.

Not: Geçişsiz iken -r, -t, -tır” eklerinden uygun olanını alarak geçişli hale gelen eylemlere oldurgan eylem denir.

Komik hareketleriyle hepimizi güldürdü.

Daha önce kullandığımız geçişsiz “gülmek” eylemine “-dür” eki getirilerek geçişli “güldürmek” eylemi elde edilmiştir. Aşağıdaki örneklerde geçişli ve geçişsiz eylemler bir arada verilmiştir.

Geçişsiz Eylem Oldurğan Eylem

dolmak dol – dur – mak

ağlamak ağla -t – mak

düşmek düş – ür – mek

Not: Geçişli iken -r, -t, -tır” eklerinden uygun olanını alarak tekrar geçişli yapılan eylemlere ettirgen eylem denir. Bu fiillerde işi, bir başkasına yaptırma anlamı vardır.

Yaşlı kadın askerdeki oğluna mektup yazdırdı.

Daha önce kullandığımız geçişli “yazmak” eylemine “-dır” eki getirilerek yine geçişli “yazdırmak” eylemi elde edilmiştir. Aşağıda, geçişliyken “-r, -t, -tır” eklerinden biriyle geçişlilik derecesi artırılıp ettirgen yapılmış eylemler verilmiştir.

Geçişli Eylem Ettirgen Eylem

açmak aç – tır – mak

okudu oku -t -tu

duymak duy – ur – mak

B. Öznesine Göre Fiiller

Türkçede eylemler, öznenin eylemle ilgili olarak gösterdiği özelliğe göre dörde ayrılır.

1. Etken Fiil

Yüklemde belirtilen eylemi, öznenin kendisi yapıyorsa bu tür eylemlere “etken eylem”, özneye de “gerçek özne” denir.

Çocuk, yaramazlık yapan küçük kardeşini dövdü.

Bu cümlede “dövmek” eylemi etkendir; çünkü “dövme” işini doğrudan özne (çocuk) gerçekleştirmektedir.

Aşağıdaki cümlelerde eylemler, altı çizili özneler tarafından doğrudan yapıldığı için etken çatılıdır.

Babam, evimize yeni mobilyalar almış.

Bulutlar, ağır ağır geçti üzerimizden.

Dün gece aniden kar yağdı.

İhtiyar, deniz kenarında gemileri seyrediyordu.

Kuşlar, gün batmadan yuvalarına dönüyordu.

Ünlü şair, daha çok, aşk şiirleri yazıyormuş.

Öğretmenimiz, derste güzel şiirler okurdu.

Not: Cümlede, gizli özne, yüklemde bildirilen işi doğrudan kendisi yaptığından aynı zamanda gerçek öznedir.

Ödevlerini bir an önce yapmalısın. (sen)

Bu cümlenin yüklemi, gizli özne olan “sen sözcüğüdür. Eylem özne tarafından yapıldığı için, “yapmak” eylemi etkendir.

2. Edilgen Fiil

Edilgen eylemin yüklem olduğu cümlelerde özne, yüklemde bildirilen işi yapmaz; başkasının yaptığı işten etkilenir. Edilgen eylem, “-n” ve “-l” ekiyle türetilir ve cümleye “başkası tarafından yapılma” anlamı katar. Edilgen eylemin yüklem olduğu cümlede özne “sözde özne” olarak adlandırılır.

Küçük kardeş, yaramazlık yaptığı için dövüldü.

Bu cümlede yükleme “Dövülen kim?” sorusunu sorarsak öznenin “küçük kardeş” olduğunu görürüz. Ancak “-l” ekini alan “dövüldü” eylemi, özne tarafından değil, başkası tarafından yapılmıştır. Yani burada özne, işi yapan öge değil; başkasının yaptığı işten etkilenen öge durumundadır. Dolayısıyla burada gerçek özne değil, “sözde özne” vardır.

Aşağıdaki cümleleri incelediğimizde, eylemlerin başkaları tarafından yapıldığını, dolayısıyla bu eylemlerin edilgen çatılı olduğunu görüyoruz.

Sınıfımıza yeni bir başkan seçildi.

Okulumuza yeni bilgisayarlar alınmış.

Bayram öncesi caddeler güzelce temizlendi.

Kasabamıza yeni parklar yapılacaktır.

Sınavda birinci olan öğrenci ödüllendirildi.

Sınavı bitirmeden çıkmamamız gerektiği söylendi.

Bu yazarımızın yapıtları dili yalın olduğu için çok okunur.

Cadde ve sokaklar bayraklarla süslendi.

Not: Edilgen çatılı cümlelerde işi yapan, cümle içinde geçse bile eylem yine “edilgen”dir.

Suçlu, polis tarafından Bursa’da yakalandı.

Bu cümlede, “yakalanma” işinin “polis tarafından” yapıldığı görülüyor.

Ancak yükleme sorulan “Yakalanan kim?” sorusuyla, “suçlu” sözcüğünün

özne olduğunu görürüz. Dolayısıyla “yakalandı” eylemi, “-n” ekini alıp “başkası tarafından yapılma” anlamı taşıdığı için edilgen bir eylemdir.

3. Dönüşlü Fiil

Özne, yüklemde belirtilen eylemi hem yapıyor hem de yaptığı bu eylemden etkileniyorsa bu tür eylemlere “dönüşlü eylem” denir. Dönüşlü eylemler de edilgen fiiller gibi “-l” ve “-n” ekiyle türetilir. Dönüşlü eylemin yüklem olduğu cümlede “kendi kendine yapma” anlamı vardır. Dönüşlü fiillerde özne gerçek öznedir.

Çocuk, yaptığı hata nedeniyle dövündü.

Bu cümlede öznenin (çocuk) “dövünme” işini kendisinin yaptığını ve bu işten yine kendisinin etkilendiğini görüyoruz. Dolayısıyla cümlenin yüklemi dönüşlü bir eylemdir.

Aşağıdaki cümlelerin yüklemelerini incelediğimizde, öznelerin, yüklemde bildirilen işi “kendi kendilerine yaptıklarını ve yaptıkları işten yine kendilerinin etkilendiklerini” görüyoruz.

Sınavı kazandığımı duyunca çok sevindim.

Babam, uzun yıllar çalıştığı işyerinden ayrıldı.

Sarsıntıyı duyunca hemen telefona sarıldı.

Prova saati yaklaşınca elbiselerini giyindi.

Dedesini her zaman madalyasıyla övünürdü.

Not: Edilgen eylem ve dönüşlü eylem; aynı eklerle oluşturulduğundan karıştırılabilir. Edilgen çatılı eylemlerin öznesi sözde öznedir, yani eylemi gerçekleştiren belli değildir. Dönüşlü fiillerin öznesi ise gerçek öznedir, yani eylemi gerçekleştiren öznenin kendisidir.

Onu aramadığım için bana kırılmış.

Bu cümlede “kırılma” eylemini öznenin kendisi yapmış, yaptığı işten de kendisi etkilenmiştir. Yani yüklem dönüşlü bir eylemdir.

Öğrenciler bahçedeyken sınıfın camı kırılmış.

Bu cümlede bildirilen “kırılma” eylemini öznenin kendisi değil, bir başkası yapmıştır. Dolayısıyla eylem edilgen çatılıdır.

4. İsteş Fiil

Yapılması için birden fazla öznenin gerektiği eylemlerdir, isteş çatılı eylemler “-ş” ekini alır. Bazı fiiller ise kök olarak “-ş” ile bitmiştir ve isteş özellik gösterir.

Çocuk, arkadaşıyla yok yere dövüştü.

Bu cümlede “dövüştü” eylemi, “-ş” ekini aldığı ve birden fazla kişi tarafından yapılmayı gerektirdiği için isteş bir eylemdir, isteş eylemlerde özne tekil bile olsa yüklemde bildirilen iş, birden fazla kişiyi gerektirir.

İsteş eylemler, öznelerin işi yapma durumuna göre ikiye ayrılır:

a. Karşılıklı İsteş Fiil:

Özneleri bir işi karşılıklı olarak yapan isteş eylemlerdir.

Ünlü yazarla geçen yıl bir kitap fuarında tanıştık.

Bu cümlede iki kişinin karşılıklı olarak birbirini tanıması anlatıldığı için “tanışmak” eylemi karşılıklı isteş bir eylemdir.

Aşağıdaki cümlelerin yüklemeleri, karşılıklı isteş eylemlerdir.

Toplantıda yeni projeyi uzun uzun tartıştık.

Onunla en son geçen ay görüşmüştüm.

Yurtdışındaki arkadaşımla birkaç yıl mektuplaştık.

Yıllar sonra gördüğüm arkadaşımla hasretle kucaklaştık.

Kazandığımız parayı akşamüstü paylaştık.

Not: Bazı eylemlerde “-ş” eki kalıplaştığı için sözcükten ayrılmaz.

Gerçekleştirilmesi için birden fazla kişi gerektiren yani anlamca işteşlik taşıyan bu eylemler de isteş eylemdir.

İki dargın arkadaş bu bayramda barıştı.

Gençliğinde okul takımında güreşirmiş.

b. Birlikte İsteş Fiil:

Aynı işi hep birlikte yapma anlamı taşıyan isteş eylemlerdir.

Öğretmenin anlattığı fıkra bütünü sınıf gülüştü.

Bu cümlede, eylem, bir işi karşılıklı olarak yapma değil; hep birlikte yapma anlamı taşıdığı için “gülüşmek” eylemi birlikte işteş bir eylemdir.

Aşağıdaki cümlelerin yüklemeleri, birlikte işteş eylemdir.

Park görevlisini gören çocuklar sağa sola kaçıştı.

Yırtıcı kuşlar köyümüzün üzerinde uçuşuyordu.

Çocuklar heyecanla denize koşuştular.

Hepimiz küçücük bir odaya doluştuk.

Yolcular havalimanında bekleyiyordu.

Herkes yeni arabanın başına üşüştü.

Not: Bazı eylemler, aldığı ek nedeniyle işteş gibi gözükse de tek başına yapılabildiğinden işteş değildir. Cümlede özne birden çok bile olsa, iş bir kişi tarafından gerçekleştirilebiliyorsa o eylem işteş değildir.

Yolcular trene zor yetişti.

Bu cümlede “yetişmek” eylemi, birden fazla özne almasına rağmen işteş değildir. Çünkü bu eylemde bildirilen iş, bir kişi tarafından da yapılabilir.

Aşağıdaki cümlelerde eylemler, bir kişi tarafından da yapılabildiği için işteş çatılı değildir.

Yorucu bir günün sonunda dağa ulaştık.

Otobüsten iner inmez kalabalığa karıştı.

Aylarca bu sınav için çalıştı.

Uzun süre geçmesine rağmen buraya alışamadı.

CÜMLE TÜRLERİ

.YÜKLEMİNİN TÜRÜNE GÖRE

□ Fiil Cümlesi

. *Yüklemi çekimli fiil olan cümlelere denir.

. İnsan aklın sınırlarını zorlamadıkça hiçbir şeye **erişemez**.

. Seçilmiş birkaç kitaptan güzel ne **olabilir**.

..İsim Cümlesi

. *Yüklemi isim olan cümlelere denir.

.Bütün çocuklar **birer çiçektir.**

.Düşünmeden konuşmanın cezası sonradan düşünmeye **mahkum olmaktadır.**

ÖĞELERİNİN DİZİLİŞİNE GÖRE

Kurallı (Düz) Cümle

*Yüklem, cümlenin sonunda olduğu cümledir.

Ben senin en çok bana yansımanı **sevdim.**

Devrik Cümle

Yüklemi sonda olmayan cümledir.

Bir kitap **okuyordun** dalgın.. İçinde insanlar seviyor, ya da ölüyorlardı.

Genç bir adamı **öldürdüler** romanda.

Eksilteli Cümle

*Yüklemi olmayan, bitmemiş cümledir.

Borç vermekle, düşman vurmakla...

İçimde bir sıkıntı...

ANLAMINA GÖRE CÜMLELER

Olumlu Cümle

*.Yüklem bildirdiği eylemin yapıldığını, gerçekleştiğini ya da gerçekleşebileceğini belirten cümleler olumludur.

Öğretmenin sorduğu soruyu doğru cevapladım.

.Bir eylöldü başlayan içimde Ağaçlar dökmüştü yapraklarını Çimenler sararmıştı Rengi solmuştu tüm çiçeklerin Gökyüzünü kara bulutlar sarmıştı

Birlikte, En Doğruya

Olumsuz Cümle

.Yüklemin bildirdiği işin gerçekleşmediğini anlatan cümleler olumsuzdur. Olumsuzluk eki “-me,-ma”dır. Olumlu isim cümlesi “yok, değil” ya da “sız” ekiyle olumsuz yapılır.

. O kimseye inanmıyor.
Eski tadı yok bu sokakların.
Bugün hiç ders çalışmadı.
O çok düşüncesiz.

.**Yapıca (Biçimce) Olumlu Anlamca Olumsuz Cümle

Yükleminde olumsuzluk eki ya da sözcüğü bulunmadığı halde anlamı olumsuz olan cümlelerdir.

Ben onu hiç üzmem miyim? (üzmem)
Ne sana kırdım ne ona. (ikinize de kırılmadım)
Sanki çok çalıştı da yoruldu! (çalışmadı)
..Bir daha onu ne ararım ne de sorarım. (aramam sormam)

**Anlamca Olumlu Yapıca (Biçimce) Olumsuz Cümle

Ne kadar çalışkan olduğunu bilmez miyim? (bilirim)
Seni anlamıyor değilim. (anlıyorum)
Aslında o da anlayışsız değil. (anlayışlı)
Neden üzülüyorsun, sanki sana iş mi yok? (var)

□Soru Cümlesi

.Soru eki ya da soru sözcükleriyle oluşturulan cümlelerdir.
..Hazırlıklar bitti mi?

.

Birlikte, En Doğruya

.Ne dönüp duruyor havada kuşlar? Nerden çıktı bu cenaze? Ölen kim? Bu kaçınıcı bahçe gördüm tarumar?

*Bazı cümlelerde kuruluş ve biçim yönünden soru bildiren sözcükler olmasına rağmen bu cümleler yanıt istemedikleri için anlam olarak soru cümlesi sayılmaz. Böyle cümlelere **sözde soru cümlesi** denir.

Aniden karşıma çıkmasın mı? (çıktı)

Nedir sizin elinizden çektiğim?

Ünlem Cümlesi

*.Bir korkuyu, bir sevinci, bir şaşkınlığı, bir coşkuyu, bir hayranlığı, vb. dile getiren cümlelerdir.

.Vah vah, zavallı çocuk!

.Aman, dikkat et!

□ YAPISINA GÖRE CÜMLELER

□ Basit Cümle

.*Bir yükleme olan ve yan cümlecisi olmayan cümledir.

..Bugün saatlerce ders **çalıştım**.

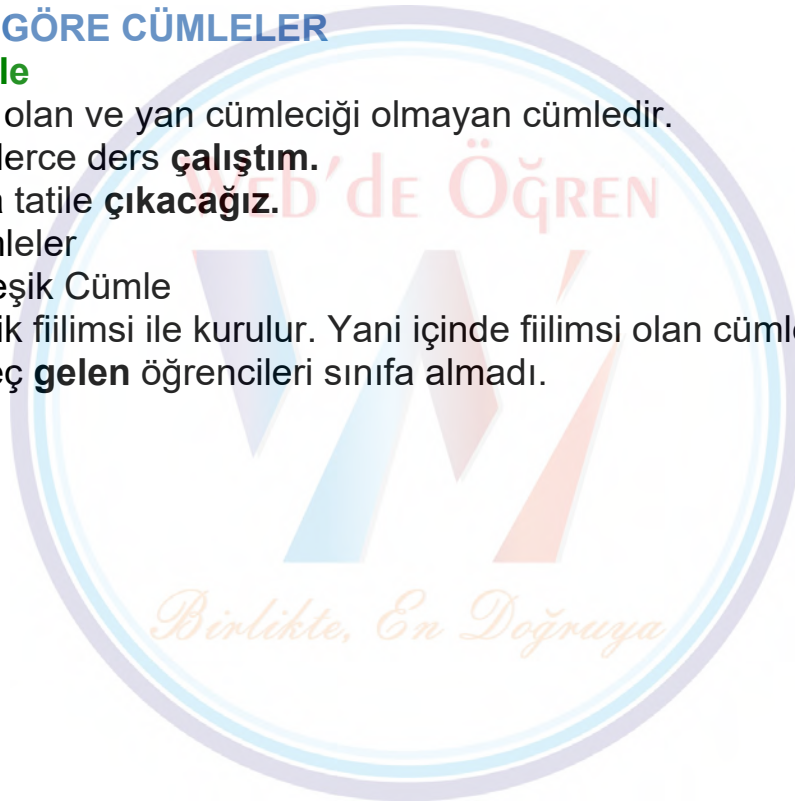
.Arkadaşlarla tatile **çıkacağız**.

.Birleşik Cümleler

1)Girişik Birleşik Cümle

*Yan cümlecik fiilimsi ile kurulur. Yani içinde fiilimsi olan cümlelerdir.

Öğretmen geç **gelen** öğrencileri sınıfa almadı.

İstediği üniversiteyi kazandı.

Sınavı **kazanmak** için planlı çalışmak gerekir.

2)Ki'li Birleşik Cümle

*Yan cümlecik ki bağlacı ile oluşur. Bu cümlelerde temel cümle genellikle "ki" den önce gelir.

Anladım ki artık gelmeyecek.

Kitapları öyle seviyor ki evinde bir kütüphanesi var.

O kadar çok çalıştı ki artık dinlenmek istiyor.

3)Şartlı (Koşullu) Birleşik Cümle

*Yan cümlecik se,sa şart eki ile oluşur.

.Filme zamanında yetişemezsek bizi içeri almazlar.

..Yeterli çalışırsan istediğin puanı alırsın.

4) İç İçe Birleşik Cümle

*.Yan cümleciği başka bir cümle tarafından oluşturulur.

.Ben sana, **çalışırsan başarisin**, demiştim.

..Dostoyevski "**Sevgi her zaman karşılık görür, kin de.**" demiştir.

Sıralı Cümle

*.Birden fazla yüklemi bulunan cümlelerdir.

.**Uyandı**, yüzünü **yıkadı**, **giyindi**, arabasına **bindi**, işe **gitti**.

Toplantı **bitti**, herkes odasına **kapandı**.

1) Bağımlı Sıralı Cümle

*Öğelerinden en az biri ortak olan sıralı cümlelerdir.

Mavi kazağı aldı, annesine hediye etti. (**mavi kazağı** nesnesi ortaktır)

Çocukları evden aldım, parka götürdüm. (**çocukları** nesnesi ortaktır)

Birlikte, En Doğruya

2) Bağımsız Sıralı Cümle

*Hiçbir ögesi ortak olmayan sıralı cümlelerdir.

Her şey çok güzeldi, tatil çok iyi geçti.

Annesi çocukları giydirdi, yola çıktılar.

Bağlı Cümle

*.Yüklemlerin birbirine bağlaçla bağlandığı cümlelerdir. Bağlı cümle ile sıralı cümle arasındaki tek fark, bağlı cümlelerin bağlaçlarla, sıralı cümlelerin noktalama işaretleriyle birbirine bağlanmasıdır.

.Çocuk **hem** çalışıyor **hem** okuyor.

.Ödevini bitir **ve** kitap oku.

Şimdilik karışmayalım **ama** gelişmeleri yakından izleyelim.

*Cümleler arasında ögre ortaklığı varsa **bağımlı bağlı**, yoksa **bağımsız sıralı** cümle olur.

CÜMLENİN ÖGELERİ

TEMEL ÖGELER

Yüklem (Fiil, Eylem)

Cümledeki işi, hareketi, yargıyı bildiren çekimli unsura yüklem denir.

Yükleme, cümlede yargı bildiren çekimli öge de diyebiliriz. Yüklem, yukarıda belirttiğimiz gibi, cümlelerin temel ögesidir. Yani yüklem olmadan cümle de oluşmaz.

» Ben işlerimi zamanında yaparım. cümlesinde “yapmak” sözcüğü, bir yargı taşıdığı için yüklemidir.

» Buradaki evlerin hepsi çok güzeldi. cümlesinde “güzeldi” sözcüğü bağımsız bir yargıyı sonuca bağladığı için yüklemidir.

Birlikte, En Doğruya

» Komşu, komşunun külüne muhtaçtır. cümlesinde ise “muhtaç” ismi, ek eylemin geniş zamanı ile çekimlenerek yüklem görevini üstlenmiştir.

**Yüklemi bulmak için herhangi bir soru yoktur. Fiiller ya da isim soylu sözcükler çekimlenerek bu görevi üstlenir. Yüklem bir sözcükten oluşabileceği gibi sözcük grubundan da oluşabilir.

» Kadın, çocuğunu çok **merak ediyordu**.

» Babamın çantası, **arabanın bagajındaymış**.

Özne

Yüklemin bildirdiği iş, oluş ya da durumu yapan veya cümledeki olanı karşılayan ögeye özne denir. Özne, cümlenin temel ögesidir; ancak her cümlede bulunmak zorunda değildir.

Özne, fiil cümlelerinde işi yapandır. İsim cümlelerinde bir eylem bulunmadığı için özne, yüklemin bildirdiği durumda olandır. Özne, yükleme sorulan “kim, ne?” soruları ile bulunur. Ancak özellikle “ne” sorusu, nesneyi bulmak için de sorulduğundan, özne sorusunu yükleme “yapan kim, olan ne?” biçimlerinde sormamız daha doğru olur.

» Çocuklar bahçede neşeyle koşuyor. (koşan kim?/ kim koşuyor?) cümlesinde “koşma” eylemini gerçekleştiren “çocuklar”dır. Bunu yükleme sorduğumuz “koşan kim?” sorusu ile bulabiliyoruz.

» Bugün hava çok güzeldi. (güzel olan ne?) cümlesinde özneyi bulmak için sorumuzu yüklemle birlikte sorarız: “Güzel olan ne?” Cevap durumundaki “hava” sözcüğü özne görevindedir.

Özne; gerçek özne, gizli özne ve sözde özne olmak üzere üç grupta incelenir:

*Gerçek (Açık) Özne

Yüklemin bildirdiği yargıyı gerçekleştiren ya da yargının konusu olan varlığın cümlede açıkça ifade edildiği öznedir. Örnek » Bu konuyu bize Aydın anlatacak. (anlatacak olan kim?/ kim anlatacak?) cümlesinde “Aydın” öznedir. Çünkü yüklemde bildirilen “anlatma” işini yapan durumundadır.

*Gizli Özne

Cümlede bir sözcük olarak bulunmayan, yüklem çekiminden anlaşılan öznelere gizli özne denir. » Bu konuyu size anlatacağım. (anlatacak olan kim?/ kim anlatacak?) cümlesinin yüklemi “anlatacağım” sözüdür. Özneyi bulmak için “anlatacak olan kim?” diye soruyoruz, “Ben” cevabı alıyoruz; ancak bu söz cümlede yok, biz bunu yüklem bildirdiği şahıstan çıkarıyoruz. Öyleyse bu cümlemin öznesi gizli öznedir.

» Dün akşam çok eğlendik. (eğlenen kim? → biz → gizli özne) » Bize soğuk davranıyor. (soğuk davranan kim? → o → gizli özne)

Sözde Özne

Eylemin kim tarafından yapıldığı belli olmayan cümlelerde işten etkilenen unsur özne kabul edilir. Böyle öznelere sözde özne denir.

» Bu konu çok iyi anlaşıldı. cümlesinin yüklemi “anlaşıldı” sözüdür. Özneyi bulmak için “anlaşılan ne?” diye soruyoruz, “Bu konu” cevabı alıyoruz. “Bu konu” sözü burada özneymiş gibi gözükse de aslında işi yapan değil, işten etkilenen konumundadır. “anlaşılma” eyleminin kimin tarafından yapıldığı belli değildir, bu eylem sonucunda “bu konu”nun anlaşıldığı bellidir.

Eylemin kimin tarafından yapıldığı belli olmadığı için “bu konu” özne olarak kabul edilmektedir.

NOT: Söz ya da söz öbekleri cümlede özne olabilir. Ad tamlaması, sıfat tamlaması özne olarak kullanılabilir. Örnek » **Uzun boylu, genç biri** kapıyı açtı.

» **Dolabın kapısı** kilitliydi..

Yardımcı Ögeler

Cümlemin yardımcı öğeleri nesne, dolaylı tümleç (yer tamlayıcısı), zarf tümleci (zarf tamlayıcısı) ve edat tümlecidir.

Birlikte, En Doğruya

Nesne

Nesne, cümlede öznenin yaptığı işten etkilenen ögedir. Nesne, sadece yüklemi geçişli olan fiil cümlelerinde vardır ve yükleme sorulan “ne, neyi, kimi?” sorularıyla bulunur. Örnek » Bugün seni çok aradım. (kimi aradım?) cümlesinde yükleme sorulan “kimi?” sorusuna cevap veren “seni” sözcüğü nesnedir.

» Fuardan kardeşime kitap aldım. (ne aldım?) cümlesinde “ne” sorusuna cevap veren “kitap” sözcüğü nesnedir.

Nesneyi belirtili nesne ve belirtisiz nesne olmak üzere iki grupta incelemek mümkündür:

Belirtili Nesne

Yükleme sorulan “neyi, kimi?” sorularına cevap veren sözcük ya da sözcük gruplarıdır. Belirtili nesne durumundaki sözcük ya da sözcükler yükleme belirtme hâl ekiyle (-i) bağlanır. »Bu maçı mutlaka izlemeliyim. (neyi izlemeliyim?) (belirtili nesne) cümlesinde “neyi” sorusuna cevap veren “bu maçı” sözü belirtili nesne olarak kullanılmıştır.

Belirtisiz Nesne

“-i” belirtme hâl ekini almayan ve özneyi bulduktan sonra yükleme sorulan “ne?” sorusuna cevap veren sözcükler, belirtisiz nesne olur.

» Adam bir çuval taşıyordu? (ne taşıyordu?) (belirtisiz nesne) cümlesinde yükleme sorulan “ne” sorusuna “bir çuval” cevabını alıyoruz. Bu sözcük yalın olarak kullanıldığından yani belirtme hâli eki almadığından belirtisiz nesnedir.

NOT: Cümlenin öğeleri bulunurken özne ve nesneyi karıştırmamak için önce yüklemi, sonra özneyi, daha sonra da nesneyi bulmalıyız.

Birlikte, En Doğruya

Dolaylı Tümleç (Yer Tamlayıcısı)

Dolaylı Tümleç, yüklemi yer anlamıyla tamamlayan ögedir.

Cümlede yaklaşma, bulunma, uzaklaşma bildiren, yüklemi yer anlamıyla tamamlayan ögedir. Yer tamlayıcısı “-e, -de, -den” ekleriyle oluşan sözcük veya sözcük gruplarıdır. Dolaylı tümleç, yükleme sorulan “kime, kimde, kimden; nereye, nerede, nereden; neye, neyde, neyden?” gibi sorularla bulunur.

» Baş ucumdaki lâmbayı yakıp, saate baktım. (neye baktım?) (yer tamlayıcısı) cümlesinde yükleme sorulan “neye” sorusuna cevap veren “saate” sözcüğü dolaylı tümleçtir.

» Seninle evde konuşacağım. (nerede konuşacağım?) (dolaylı tümleç / yer tamlayıcısı) cümlesinde yükleme sorulan “nerede” sorusuna cevap veren “evde” sözcüğü dolaylı tümleç görevindedir.

NOT: İsmi “-e, -de, -den” hâl eklerini alan her sözcük cümlede dolaylı tümleç görevinde bulunmaz. Bu ekleri alan sözcükler, cümlede zaman veya durum bildirirse, zarf tümlecisi olur. Örnek » Tam iki saat ayakta bekledik.” (zarf tümlecisi) » Unutma, akşama seninle buluşacağız.” (zarf tümlecisi) Yukarıdaki cümlelerde “ayakta ve akşama” sözleri zarf tümlecisi görevindedir. Bunu yükleme sorduğumuz sorulardan da anlayabiliriz. Birinci cümlede hâl ekini alan sözcük “nasıl”, ikinci ve üçüncü cümledeki sözcükler ise “ne zaman” sorularına cevap vermektedir.

Zarf Tümlecisi (Zarf Tamlayıcısı)

Yön, zaman, tarz, sebep, miktar, vasıta ve şart bildirerek yüklemi tamamlayan ve yükleme sorulan “ne zaman, nasıl, niçin, niye, neden, ne kadar, ne şekilde?” gibi sorulara cevap veren söz ya da söz öbekleri cümlede zarf tümlecisi (zarf tamlayıcısı) olarak kullanılır. » Batuhan bugün derse gelmedi. (ne zaman gelmedi?) (zarf tümlecisi) cümlesinde yükleme sorulan “ne zaman” sorusuna cevap veren “bugün” sözü zaman bildiren zarf tümlecisidir.

» Tuğçe derslerine çok çalışırdı. (ne kadar çalışırdı?) (zarf tümleci) cümlesinde yükleme sorulan “ne kadar” sorusuna cevap veren “çok” sözcüğü miktar bildiren zarf tümleci görevinde kullanılmıştır.

NOT: Aşağı, yukarı, içeri, dışarı, ileri, geri vb.” sözcükler, yalın halde kullanıldığında zarf tümlecidir. Ancak bu sözcükler isimlere eklenen hâl eklerini aldıklarında zarf tümleci olmaz, cümlelerin farklı bir ögesi olur.

Örnek » Ahmet, dışarıya çıkmıştı. (nereye çıkmıştı?) (dolaylı tümleç / yer tamlayıcısı) cümlesinde “Nereye çıkmıştı?” sorusuna cevap veren

“dışarıya” sözcüğü “-e” hal eki aldığı için dolaylı tümleçtir. » Görevli, içeriyi kontrol etti. (nereyi kontrol etti?) (nesne) cümlesinde “Nereyi kontrol etti?” sorusuna cevap veren “içeriye” sözü hal eki aldığı için nesne görevindedir.

» Aşağı bakma sakın. cümlesinde “Nereye bakma?” sorusuna cevap veren “aşağı” sözü hal eki almadan yön bildirdiği için zarf tümlecidir.

Edat Tümleci

Yüklemin ne ile (hangi araçla), kimin ile, hangi amaçla, yapıldığını gösteren söz öbeklerine edat tümleci denir. Yükleme sorulan “ne ile, ne için, kiminle, kimin için?” sorularıyla bulunur.

Edat tümleci olarak adlandırılan tümleçler de birer zarf tümlecidir. Çıkmış sorularda, seçeneklerde bile olsa, edat tümleci adının geçtiği görülmemiştir. Ancak bazı soruların çözümünde yardımcı olduğu söylenebilir. Eğer seçeneklerde “edat tümleci” adı geçmiyorsa, siz “edat tümleci” olarak gördüğünüz söz öbeklerine zarf tümleci de diyebilirsiniz. » O, bütün yazılarını, dolma kalemle yazar. (ne ile yazar?) » Bu araştırmayı arkadaşlarıyla yapmış. (kiminle yapmış?) » Bu yemekleri sizin için hazırladım.(kimin için?)

Ara Söz

Herhangi bir ögenin açıklayıcısı olarak cümleye giren, iki virgül veya iki kısa çizgi arasında yer alan, cümleden çıkarıldığında cümlelerin anlamında herhangi bir daralmaya yol açmayan, bazen bağımsız olarak da cümleye girebilen sözcük ya da sözcük gruplarına ara söz denir.

» Dil, insanın en güçlü silahı, konuştuğunda etkisini gösterir. » İzmir'e, doğduğu kente, gidiyordu. » Yaşlı adam onu, kara kuru çocuğu, bağrına bastı. Yukarıdaki cümlelerde ara söz, cümlelerin sırasıyla "özne, dolaylı tümleş, nesne" gibi öğelerini oluşturmuştur.

» Ülkenize, Belçika'ya, bizi de davet eder misiniz? » Dünyanın en yüksek noktasına, Everest'e, bir Türk sporcu da tırmandı. cümlelerinde "Belçika" ve "Everest'e" sözleri ara sözdür ve dolaylı tümleşlerin açıklayıcısı olarak kullanılmıştır.

NOT:Ara söz, bir ögenin açıklayıcısı olarak kullanılmışsa, daima açıkladığı öğeden sonra gelir. Bir ögenin açıklayıcısı olarak kullanılmamışsa cümlede bağımsız olarak kullanılır ve cümle dışı unsur olarak kabul edilir.

» O günün akşamı, sen de hatırlayacaksın, çay bahçesinde oturmuştuk. cümlesinde "sen de hatırlayacaksın" sözleri ara sözdür; ama herhangi bir ögenin açıklayıcısı olarak kullanılmamıştır dolayısıyla cümle dışı unsurdur.

KISACA:

CÜMLENİN ÖĞELERİ

*Ögeler bulunurken önce temel öğeleri (yüklem, özne), daha sonra yardımcı öğeleri (nesne, dolaylı tümleş, zarf tümleşci) bulmamız gerekir.

*Bütün soruları daima yükleme sorarız, başka bir öğeye soru soramayız.

Öğeleri bulmak için yükleme sorulan sorular:

Özne: kim, ne

Nesne: neyi, kimi, ne

Dolaylı Tümleş: kime, kimde, kimden, neye, neyde, neyden, nereye, nereden, nereden

Zarf Tümleşci: ne zaman, ne kadar, niçin, nasıl

Edat Tümleşci: ne ile, kimin ile

Birlikte, En Doğruya

ANLATIM BOZUKLUĞU

ANLAMLA İLGİLİ YANLIŞLAR

1-Gereksiz Sözcük Kullanımı

*Aynı anlama gelen sözcüklerin bir cümlede kullanılmasıdır.
“Duruluk” ilkesi ile ilgilidir.

Kadın makyajını tazelemek için **dudak rujunu** çantasından aldı.

Bir insan **istekli ve arzulu** ise her şeyi başarabilir.

Böyle **yüksek sesle bağırmana** gerek yok, seni duyabiliyorum.

Arabanın önünde **cansız** bir kaplumbağa **ölüsü** duruyordu.

Selde kaybolan insanlardan **hala** haber alınamadı **henüz**.

İyileşmek için bir hafta **istirahat edip dinlenmen** gerekir.

Birden **oturduğu yerden ayağa kalktı** ve kapıya yöneldi.

Bu sınavdan yüksek not almamın **sebebi** çok çalıştığım **içindir**.

2-Anlamca Çelişen Sözcüklerin Birlikte Kullanılması

*Anlam olarak birbirine ters düşen kelimelerin aynı cümlede kullanılmasıdır.

□ *Karşıt sözcüklerin birbiri ile kullanılması değildir, anlam karışıklığı oluşması gerekir.

Bu saate kadar **kesin** işe gitmiş **olabilir**.

Dağcılar **yaklaşık olarak tam** on saat tırmandılar.

3-Mantık Hatası

*Cümlede olaylar veya durumlar sıralanırken hata yapılmasıdır.

□ Doktor, adamın ölebileceğini hatta sakat kalabileceğini söyledi. (Ölmek sakat kalmaktan daha kötüdür, "sakat kalabileceğini hatta ölebileceğini" olmalıydı.)

Birlikte, En Doğruya

- ❑ İnsanlar değil üç gün, bir hafta bile susuz yaşayamaz. ("Değil bir hafta, üç gün bile" olmalıydı.)
- ❑ Toplantıda önümüzdeki ayın programını çalışanlara hatırlatmaya çalıştık. (Önümüzdeki ayın programı hatırlatılamaz, hatırlamak geçmişe yönelik olur. "Tanıtmaya" olmalıydı.)
- ❑ Memurlar emirlere uymazsa işten atılabilir hatta uyarı alabilirler. ("Uyarı alabilir hatta işten atılabilir" olmalı.)

4-Sözcüğün Yanlış Anlamda Kullanılması

Anlamca ya da yazım açısından yakın olan sözcüklerin birbirinin yerine kullanılmasıdır.

- ❑ Hatıra ormanı için çok sayıda çam fidanı **ekildi**. (**Çam ekilmez dikilir.**)
- ❑ Spor yapması istediği kiloya düşmesine **yol açtı**. (**Yol açtı olumsuz anlamlıdır, sağladı olmalı.**)
- ❑ Hastanın bu ameliyattan sağ çıkamama **şansı** çok yüksek. (**Şans iyi şeyler için kullanılır, risk olmalı**)
- ❑ Kumaşların üzerine **yazılmış** desenler, yöresel özellikleri yansıtıyordu. (**Desen yazılmaz, çizilir.**)
- ❑ Kızımın saçları çok **büyüdü**. (**uzadı**)

5- Anlam Belirsizliği

*Açıklık ilkesine ters düşer.

- ❑ Okula her gün **ondan** önce gitmelisin. (Saat ondan önce mi, o kişiden önce mi)
- ❑ Patron, işçilerden birisi **kendisine** zarar verebilir diye, iş yerinde tehlikeli aletleri kullanmayı yasakladı. (Patron işçilerin kendisine (patrona) zarar vermesinden mi yoksa işçilerin kendilerine (işçilere) zarar vermesinden mi korkuyor)
- ❑ Son yıllarda **kardeşini** hiç görmedim. (Onun kardeşi mi senin kardeşin mi)
- ❑ Ondan başka bir şey istemiyorum. (Ondan başka yani o kişiden başka bir şey mi (başka kimseyi) istemiyorum yoksa o kişiden başka bir isteğim yok mu)
- ❑ Yaşlı adamın elini tutarak karşıya geçti. (Yaşlı bir kişi adamın elini mi tuttu, yaşlı adam birinin elini mi tuttu)
- ❑ Gezmeyi kardeşimden çok severim. (Gezmeyi kardeşimi sevdiğimden çok mu severim yoksa gezmeyi kardeşimin sevdiğinden çok mu severim)

□ Okuldan çıktıktan sonra onunla görüşmedim. (O mu okuldan çıktıktan sonra ben mi)

□ Nereye gittiğini merak ettim. (senin mi onun mu)

6-Deyimlerin Yanlış Kullanılması

□ Birden karşıma çıkınca ayaklarımın bağı çözüldü. (dizlerimin bağı çözüldü)

□ Ne yaparsa en güzelini yapar, her şeyi **eline yüzüne bulaştırırdı.**

□ Sevinçten **etekleri tutuşmuştu.**

□ Haydi şimdi seç pirincin taşını. (ayıkla pirincin taşını)

Dil Bilgisi ile İlgili Yanlışlar

Özne Eksikliği

*Sıralı cümlelerde aynı yükleme bağlanan cümlelerin öznesi ortaktır. Bu durumda öznenin eksik kullanılması anlatım bozukluğuna yol açar.

□ Öğrencilerin hiçbirisi ders çalışmadı, bütün gün dışarıda oynadı.

□ (Öğrencilerin hiçbirisi ders çalışmadı, **öğrenciler** bütün gün dışarıda oynadı.)

□ Kimse bir şey demiyor, onu dinliyordu.

□ (Kimse bir şey demiyor, **herkes** onu dinliyordu.)

□ Ayakkabının fiyatı çok yüksek ama çok güzel.

□ (Ayakkabının fiyatı çok yüksek ama **ayakkabı** çok güzel.

Nesne Eksikliği

Balıkların pullarını temizledi,tavaya koydu.

(Balıkların pullarını temizledi, **balıkları** tavaya koydu.)

Ona hem çok kızıyor hem de seviyordu.

(Ona hem çok kızıyor hem de **onu** seviyordu.)

Trafik kurallarının önemini biliyor ama uygulamıyor.

(Trafik kurallarının önemini biliyor ama **kuralları** uygulamıyor.)

Öğretmen öğrencilerine kızmaz, hoşgörüyü karşıladı.

(Öğretmen öğrencilerine kızmaz, **onları** hoşgörüyü karşıları.)

Tümleç Eksikliği

□ Bu çeşmenin suyu insanı kendine getirir, sağlık verir.

□ (Bu çeşmenin suyu insanı kendine getirir, **insana** sağlık verir.)

- Çocuğun içeri girmesiyle çıkması bir oldu.

- (Çocuğun içeri girmesiyle **içeriden** çıkması bir oldu.)

□ Onu seviyordu ancak kızılıyordu.

□ (Onu seviyordu ancak **ona** kızılıyordu.)

□ Onu seven ve güvenen dostları var.

□ (Onu seven ve **ona** güvenen dostları var.)

- ☐ Yoksullara yardım eder, ilgilenirdi.

- ☐ (Yoksullara yardım eder, **onlarla** ilgilenirdi.)

Yüklem Yanlışıları

- ☐ Kimi zaman kitap okuyorum, kimi zaman müzik. (dinliyorum)

- ☐ Her sabah çay,peynir,ekmek,yumurta yerim. (içerim, yerim)
- ☐ Bu evden ayrılmak, burada yaşamak istemiyorum. (ayrılmak istiyorum)

Özne-Yüklem Uyumsuzluğu

Tekillik-oğulluk Bakımından Uyuşmazlık

*Bir cümlenin öznesi insansa yüklem tekil ya da çoğul olabilir, insan dışında bir varlıksa yüklem daima tekil olur.

- ☐ Öğrenciler sınıflara girdiler.
- ☐ O, bütün gün ders çalıştı.
- ☐ Zamirler, isimlerin yerine kullanılır.
- ☐ Birkaç gündür kollarım ağrıyor.
- ☐ Bir bahar sabahında çiçekler açmıştı.

*Kiřileřtirme yapılmışsa yüklem, tekil de çoğul da olabili

- ☐ Sevimli kediler selamlařtılar.
- ☐ Kurbağalar şarkı söylüyorlardı.

*Özne belgisiz zamir ya da belgisiz sıfat olursa yüklem tekil olur.

- ☐ Herkes onu destekliyor.

- ☐ Bazıları bu konuyu bilmiyor.
- ☐ Birçok kişi uçakla geldi.
- ☐ Bazı öğrenciler sınavı kazandı

*Özne çoğul sayılardan oluşuyorsa yüklem tekil olur.

- ☐ Üç öğrenci sınıfa geç geldi.
- ☐ İki kişi sınava giremedi.

*Topluluk isimleri çoğul eki almadan özne olduğunda yüklem tekil olur.
Topluluk isimleri çoğul eki alarak özne olduğunda yüklem tekil de çoğul da olabilir.

Takım sahaya çıktı.

Takımlar sahaya çıktılar.

- ☐ *Bu ödevi **sen ve ben** bitireceğiz.
- ☐ *Bu ödevi **sen ve o** yapacaksınız.
- ☐ *Bu ödevi **o ve Ali** yapacaklar.
- ☐ *Bu ödevi **ben ve o** yapacağız.

Çatı Uyumsuzluğu

- ☐ **Çözülemeyen** sorular olursa, bana sorabilirsiniz.
- ☐ Bir hafta istirahat **edilirse** hasta iyileşir.
- ☐ Aniden kapı **açılıp** içeri bir çocuk girdi.

Tamlama Yanlışları

- ☐ Bu ülke **ekonomik ve sağlık açısından** oldukça gelişmiş.
- ☐ Bu roman **sanat ve yapısal yönden** çok kaliteli.
- ☐ **Evini** zor şartlarda yaptırmış, **içini** döşeyememişti.
- ☐ Depremzedelere her türlü **tıbbi ve gıda yardımı** yapıldı.
- ☐ **Birçok öğrenciler** bu soruyu yanlış yapmış.
- ☐ **
- ☐ aşağıdakilerden hangisi
- ☐ aşağıdakilerden hepsi
- ☐ öğrencilerden bazıları
- ☐ öğrencilerden tümü

Fulya Hoca

SES BİLGİSİ

SES OLAYLARI

Ünsüz Benzeşmesi (Sertleşmesi)

□ Sert ünsüzlerden biriyle (f, s, t, k, ç, ş, h, p) biten bir sözcükten sonra yumuşak ünsüzle “c, d, g” başlayan bir ek gelirse ekin başındaki yumuşak ünsüzler “ç, t, k” şeklinde değişerek sertleşir.

.balık-cı balıkçı

.çiçek-ci çiçekçi

.sınıf-da sınıfta

.uçak-dan uçaktan

.gelmiş-di gelmişti

.1925'den 1925'ten

.kebab-cı kebabçı

□ Ünsüz Yumuşaması (Değişimi)

□ Süreksiz sert ünsüzlerden biriyle (p, ç, t, k) biten bir sözcükten sonra ünlüyle başlayan bir ek gelirse süreksiz sert ünsüzler yumuşayarak “b, c, d, g, ğ”ye dönüşür.

.kitap – ı kitabı

.uçak – a uçağa

.kalp – i kalbi

.ahenk – i ahengi

.yaptık-ı yaptığı

.umut-u umudu

.ağaç-a ağaca

Birlikte, En Doğruya

.dolap-ın dolabın

****Tek heceli sözcüklerin bazılarında yumuşama olmaz.**

.suç – u

süt-ü

top – u

at-ı

☐ ****Özel adlarda yazarken yumuşama olmaz, konuşurken olur.**

.Sinop’a

.Burak’ın

.Umut’un

.Gaziantep’in

☐ **Bazı yabancı sözcüklerde ve bazı türemiş sözcüklerde yumuşama olmaz.**

hukuk – u edebiyat – ı dikkat – i evrak – ı sıhhat – i

yazıt – ı yanıt – ı özet – i anıt – ın

☐ **Ses Düşmesi (Hece Düşmesi)**

☐ **Ünlü Düşmesi**

☐ **İkinci hecesinde dar ünlü bulunan bazı sözcükler, ünlüyle başlayan bir ek aldığıında ikinci hecesindeki dar ünlü düşer.**

.kar(ı)n – ı karnı

.boy(u)n – u boynu

.keş(i)f – i keşfi

.bur(u)n – u burnu

Birlikte, En Doğruya

.zih(i)n – im zihnim
.gön(ü)l – üm gönlüm
.om(u)z-um omzum

□ ****İkilemelerde ses düşmesi olayı olmaz.**

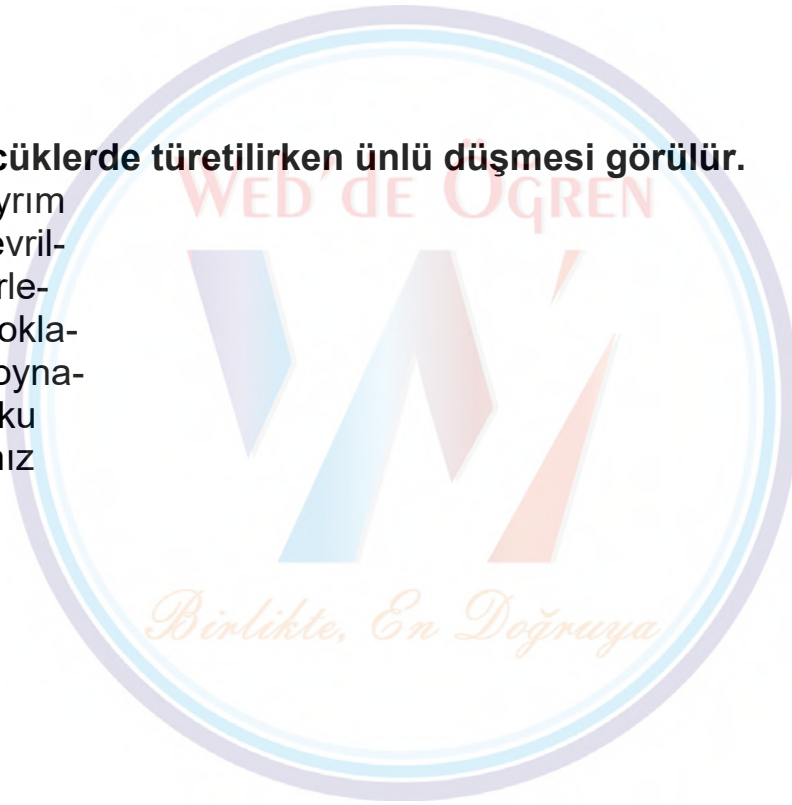
.burun buruna
omuz omuza
şehirden şehire
gönülden gönüle

****Bazı sözcüklerde ve özel adlarda düşme olmaz.**

.seçime
.yapıtın
.biçimi
.Emir'in
.Ufuk'a
.Bulut'u

□ ****Bazı sözcüklerde türetilirken ünlü düşmesi görülür.**

. ay(ı)r –ım ayırım
çev(i)r – il- çevril-
iler(i) – le- ilerle-
kok(u) – la- kokla-
oy(u)n – a – oyna-
uy(u) – ku uyku
yal(ı)-nız yalnız

yan(ı)-lış yanlış
yumurt(a)-la- yumurtla-
bes(i)-le- besle-

□ ****İkinci hecesinde dar ünlü bulunan bazı sözcüklerle “olmak” ve “etmek” yardımcı eylemiyle bileşik eylem oluşturulurken dar ünlü düşer.**

.sab(ı)r + etmek sabretmek
.kay(ı)t + olmak kaydetmek
.keş(i)f + etmek keşfetmek
.kay(ı)p+olmak kaybolmak

□ ****Bazı sözcüklerin birleşmesi sırasında ünlü düşmesi görülür.**

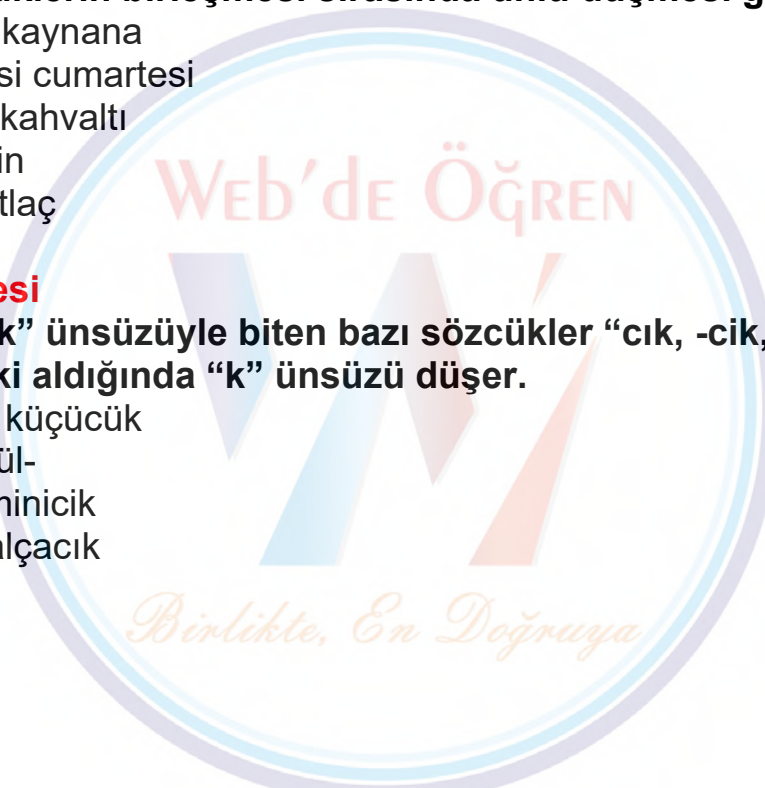
.kay(ı)n + ana kaynana
.cuma + (e)rtesi cumartesi
.kahv(e) + altı kahvaltı
.n(e) + için niçin
sütl(ü) + aş sütlaç

□

Ünsüz Düşmesi

□ **Genellikle “k” ünsüzüyle biten bazı sözcükler “cık, -cik, -cuk, -cük, cek, -cak, ” eki aldığıında “k” ünsüzü düşer.**

.küçü(k) – cük küçücük
.küçü(k) -l küçül-
.mini(k) – cik minicik
.alça(k) – çık alçacık

.alça(k) -l alçak
.yükse(k) -l yüksek
.seyre(k) -l seyrel-
.ufa(k) – l ufal-

Ses Türemesi

□ Ünlü Türemesi

□ “-cık, -cik” eki alan bazı sözcüklerde ek ile sözcüğün arasında ünlü türemesi görülür.

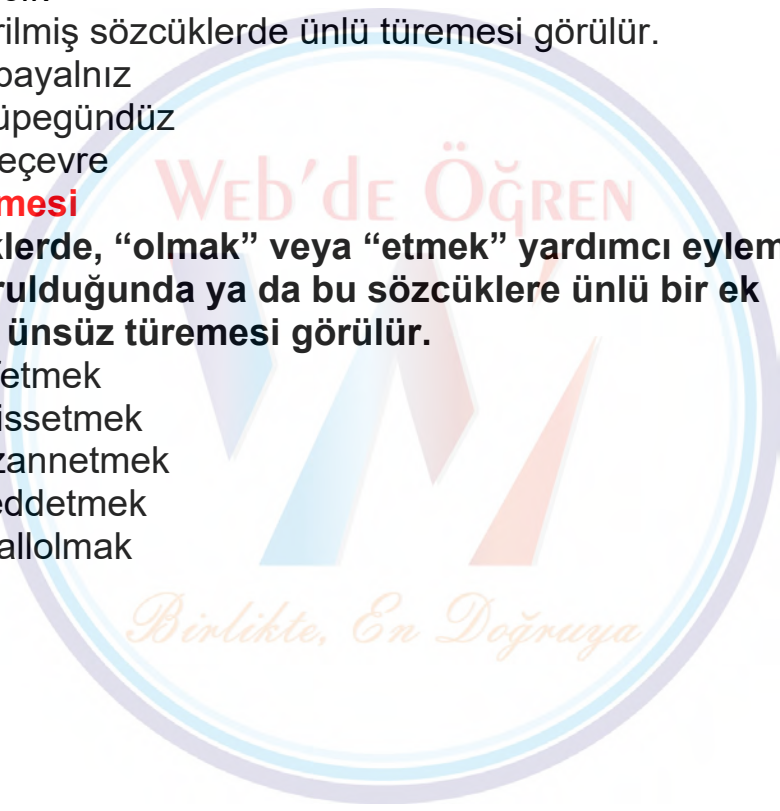
..az – cık azıcık
.bir – cik biricik
.genç – cik gencecik
.dar – cık daracık
.**Bazı pekiştirilmiş sözcüklerde ünlü türemesi görülür.

.yap-yalnız yapayalnız
güp-gündüz güpegündüz
çep-çevre çepeçevre

□ Ünsüz Türemesi

□ Bazı sözcüklerde, “olmak” veya “etmek” yardımcı eylemiyle bileşik eylem oluşturulduğunda ya da bu sözcüklere ünlü bir ek getirildiğinde ünsüz türemesi görülür.

.af + etmek affetmek
.his + etmek hissetmek
.zan + etmek zannetmek
.ret + etmek reddetmek
.hal + olmak hallolmak

.his – im hissim
.hat – ınız hattınız
.hak – ım hakkım
.sır – ını sırrını

□ Ünlü Daralması

□ Türkçede geniş ünlüyle (a,e) biten bir sözcük “-yor” eki aldığıında o sözcüğün geniş ünlüsünü “ı, i, u, ü” ye çevirerek daraltır.

.bilm(e) – yor bilmiyor
.ist(e) – yor istiyor
.izl(e) – yor izliyor
.suçl(a) – yor suçluyor
.gözl(e) – yor gözlüyor
.anl(a)-yor anlıyor
.ağl(a)-yor ağlıyor
.sızl(a)-yor sızlıyor

****Daralmanın kelimenin kökünde ya da gözdesinde olması gerekir.**

Aşağıdaki kelimelerde daralma yoktur. -yor eki sessiz harfle biten bir kelimeye eklendiğinde -ı,-i,-u,-ü harflerinden biri gelir. Bu daralma değildir.

geçiyor
.bakıyor
.atıyor
.yanıyor
.seziyor

****Türkçede “ye-, de-, ne” sözcüklerinin bazı kullanımlarında y kaynaştırma ünsüzünden önceki geniş ünlüde daralma olur.**

Birlikte, En Doğruya

.ye – y – ecek yiyecek
.ye – y – in yiyecek
.de – y – ecek diyecek
ne – y – e niye

□ **Ulama**

□ **Sözcüklerin sonundaki ünsüzlerin bir sonraki sözcüğün başındaki ünlülere bağlanarak okunmasıdır.**

.Seni bulmaktan önce aramak isterim Seni sevmekten önce anlamak isterim
Çiçekler açtı dokunduğun Çimler büyüdü yürüdüğü Ve güller katmer oldu güldüğü yerde

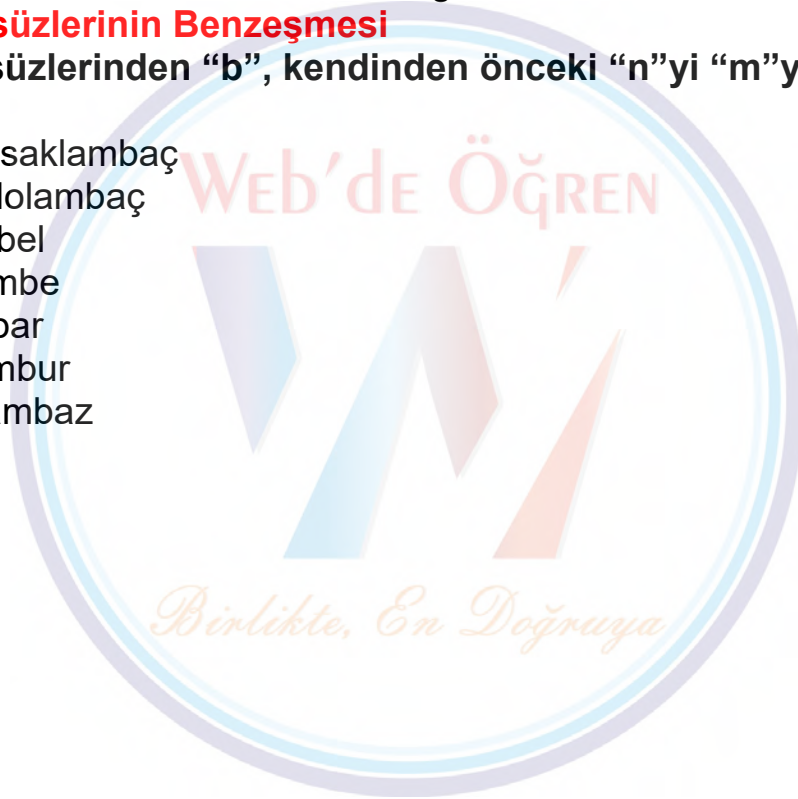
*****Arasında noktalama işareti bulunan sözcüklerde ulama yoktur.**

.Bekle dedi gitti Ben beklemedim, o da gelmedi.

□ **Dudak Ünsüzlerinin Benzeşmesi**

□ **Dudak ünsüzlerinden “b”, kendinden önceki “n”yi “m”ye dönüştürür.**

.sakla(n)baç saklambaç
.dola(n)baç dolambaç
.te(n)bel tembel
.pe(n)be pembe
.a(n)bar ambar
.ka(n)bur kambur
.ca(n)baz cambaz
.

****Özel adlarda ve bileşik sözcüklerde dudak ünsüzleri benzeşmesi kuralı uygulanmaz.**

.İstanbul binbaşı onbaşı

.Safranbolu sonbahar

□ **Kaynaştırma Ünsüzleri (Koruyucu Ünsüzler)**

□ **Türkçe sözcüklerde iki ünlü yan yana bulunmadığından, ünlüyle biten bir sözcüğe ünlüyle başlayan bir ek getirildiğinde sözcükle ek arasına “y, ş, s, n” kaynaştırma ünsüzlerinden biri girer.**

.kedi – in kedinin

.çanta – ı çantayı

.yedi – er yedişer

.pencere-e pencereye

.masa-a masaya

.baba-ı babası

.İki-er ikişer

.**beşer

. altmışar

. yetmişer

YAZIM KURALLARI

BÜYÜK HARFLERİN YAZIMI

□ ***Bitmiş cümleler büyük harfle başlar.**

.İnanmak, başarmanın yarısıdır.

□

□ * **Cümle içinde, tırnak içinde verilen cümleler büyük harfle başlar.**

.Tolstoy, “Amaç olmayınca hayatın da bitmesi gerekir.” demiştir.

.

□ ***Özel isimler büyük harfler başlar.**

.Orhan Veli Kanık Türkiye Cumhuriyeti

.Mehmet Budizm

.Boncuk Merkür

.Türkçe İngiliz

.Almanca Selçuklular

□ * **Özel adlardan türetilen bütün kelimeler büyük harfle başlar.**

Türklük İzmirli

.Avrupalı Müslümanlık

□ ***Deniz, nehir, göl, dağ vb. isimleri büyük harfle başlar.**

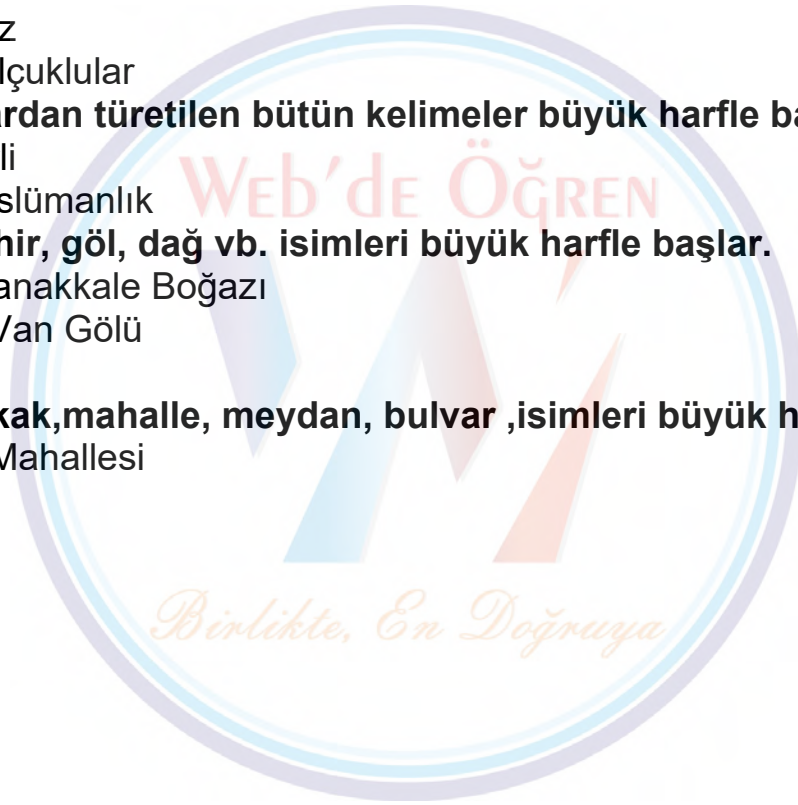
.Ağrı Dağı Çanakkale Boğazı

.Ege Denizi Van Gölü

.

* **Cadde, sokak, mahalle, meydan, bulvar ,isimleri büyük harfle başlar.**

Cumhuriyet Mahallesi

Yıldız Sokağı
Zafer Meydanı

**** Özel isme dahil olmayan il, ilçe, bucak, belde, köy vb. isimleri küçük harfle başlar.**

Muğla ili, Dalaman ilçesi, Zaferler köyü

☐ ***Kişi adlarından önce ve sonra gelen unvanlar, saygı sözleri, rütbe adları, lakaplar, takma isimler büyük harfle başlar:**

.Kaymakam Erol Bey

. Dr. Kemal Çalış

.Sayın Prof. Dr. Hasan Eren

.Mustafa Efendi

.Zeynep Hanım

.Mimar Sinan

.Fatih Sultan Mehmet

.Genç Osman

.Muhibbi

****Akrabalık bildiren kelimeler küçük harfle başlar.**

☐ Gülay abla

☐ Ayşe teyze

****Akrabalık adı olup lakap veya unvan olarak kullanılan kelimeler büyük harfle başlar**

☐ Baba Gündüz Gül Baba

☐ Nene Hatun Susuz Dede

☐ ****Dünya, güneş, ay kelimeleri gezegen anlamındaysa büyük harfle, gezegen anlamı dışında kullanıldıklarında küçük harfle başlar.**

Birlikte, En Doğruya

.Ay, Dünya'nın uydusudur.

.Bugün dünyayı gezdim ama onu bulamadım.

***Milli , dini bayram adları büyük harfle başlar. Özel günlerin isimleri de büyük harfle başlar.**

Çocuklar için Ramazan Bayramı çok güzeldir.

Öğretmenler Günü'nde öğretmeninize çiçek götürdünüz mü?

***Çağ, dönem, tarihi olay adları büyük harfle başlar.**

İstanbul'un Fethi ile birlikte Osmanlı yeni bir döneme girdi.

İnsanlar İlk Çağ'da mağaralarda yaşamıştır.

Unvan isimleri özel bir adın yerini tutuyorsa büyük, tutmuyorsa küçük harfle başlar.

Bugün Kaymakam ilçemize gelecek.

Üniversitede profesör olmak istiyormuş.

***Yer bildiren özel adlarda kısaltmalı söyleyiş varsa büyük harfle başlar:**

Dün akşam Boğaz'a vuran ışıkları seyrettik.

☐ *** Kurum, kuruluş ve kurul adlarının her kelimesi büyük harfle başlar.**

.Türkiye Büyük Millet Meclisi

.Türk Dil Kurumu

.Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi

.Devlet Malzeme Ofisi

☐

☐ **Kitap, dergi, gazete ve sanat eserlerinin (tablo, heykel, beste vb.) her kelimesi büyük harfle başlar.**

.Nutuk

Birlikte, En Doğruya

.Safahat

.Sinekli Bakkal

.Milliyet

Kaplumbağa Terbiyecisi

.*** Milliyet gazetesi

. Kaplumbağa Terbiyecisi tablosu

. Türk Dili dergisi

☐ ****Kitap, makale, tiyatro eseri, kurum adı vb. özel adlarda yer alan kelimelerin ilk harfleri büyük yazıldığında ve, ile, ya, veya, yahut, ki, da, de sözleriyle mı, mi, mu, mü soru eki küçük harfle yazılır. Tamamı büyük yazılırsa bunlar da büyük yazılır.**

.Mai ve Siyah

.Suç ve Ceza

.Leyla ile Mecnun

.Turfanda mı, Turfa mı?

Diyorlar ki

☐ ***Yer, millet ve kişi adlarıyla kurulan birleşik kelimelerde sadece özel adlar büyük harfle başlar.**

.Antep fıstığı

.Brüksel lahanası

.Maraş dondurması

.Hindistan cevizi

.Van kedisi

TARİHLERİN YAZIMI

☐ * **Belirli bir tarih bildiren ay ve gün adları büyük harfle başlar**

Birlikte, En Doğruya

.21 Mayıs 1982 Perşembe günü
.29 Ekim 1923
.Lale Festivali 25 Haziran'da başlayacak.

.
☐ ***Belirli bir tarihi belirtmeyen ay ve gün adları küçük harfle başlar.**

.Okullar eylülün ikinci haftasında öğretime başlıyor.
.Kurul toplantılarını perşembe günleri yaparız.

SAYILARIN YAZIMI

☐ * **Birden fazla kelimeden oluşan sayılar ayrı yazılır.**

.iki yüz
.üç yüz altmış beş
.bin iki yüz elli bir

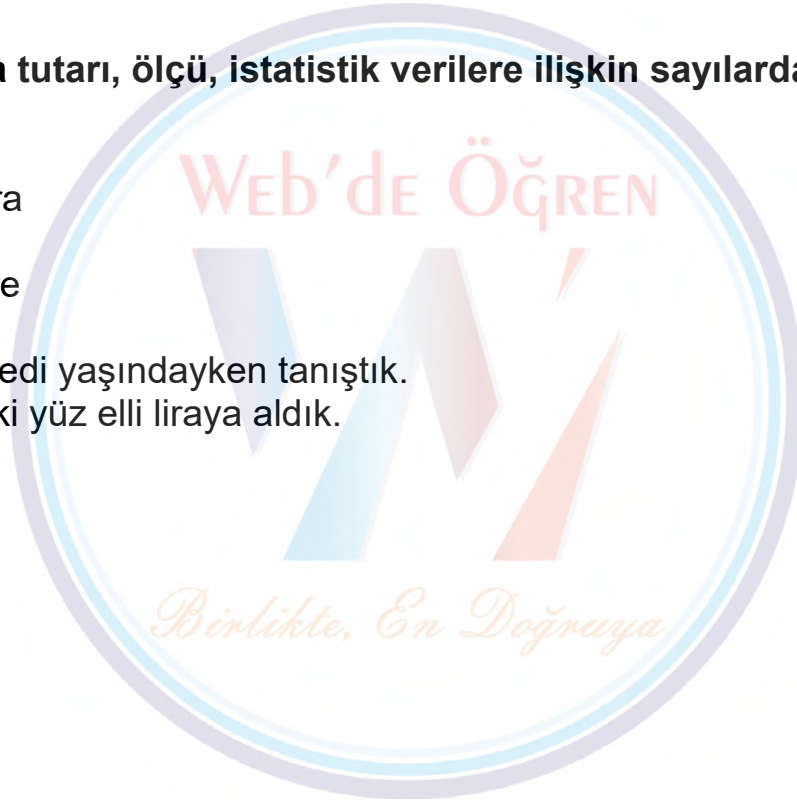
☐

☐ ***Saat, para tutarı, ölçü, istatistik verilere ilişkin sayılarda rakam kullanılır.**

.17.30'da
.1.500.000 lira
.25 kilogram
.150 kilometre

.**

.Onunla on yedi yaşındayken tanıştık.
.Bu koltuğu iki yüz elli liraya aldık.

□*Sayılara getirilen ekler kesme işaretiyle ayrılır. Getirilen ekler okunuşa uymalıdır.

.2'inci 2'nci

.1924'de 1924'te

8.'inci 8'inci

YÖNLERİN YAZIMI

*Yön bildiren sözcükler, yer adlarından önce gelirse büyük, sonra gelirse küçük harfle başlar.

Bu sene Batı Ege oldukça yağışlı olacak.

Ailesiyle Karadeniz'in kuzeyinde bir yere taşınmışlar.

*Yön bildiren sözcükler bir ülke ya da bölgenin yerine kullanılırsa büyük harfle başlar, gelen ekler kesmeyle ayrılır.

Tıp alanında Batı'yı örnek almalıyız.

Kuşlar batıya göç ediyor.

NOKTALAMA İŞARETLERİ

Nokta (.)

□*Cümlelerin sonuna konur.

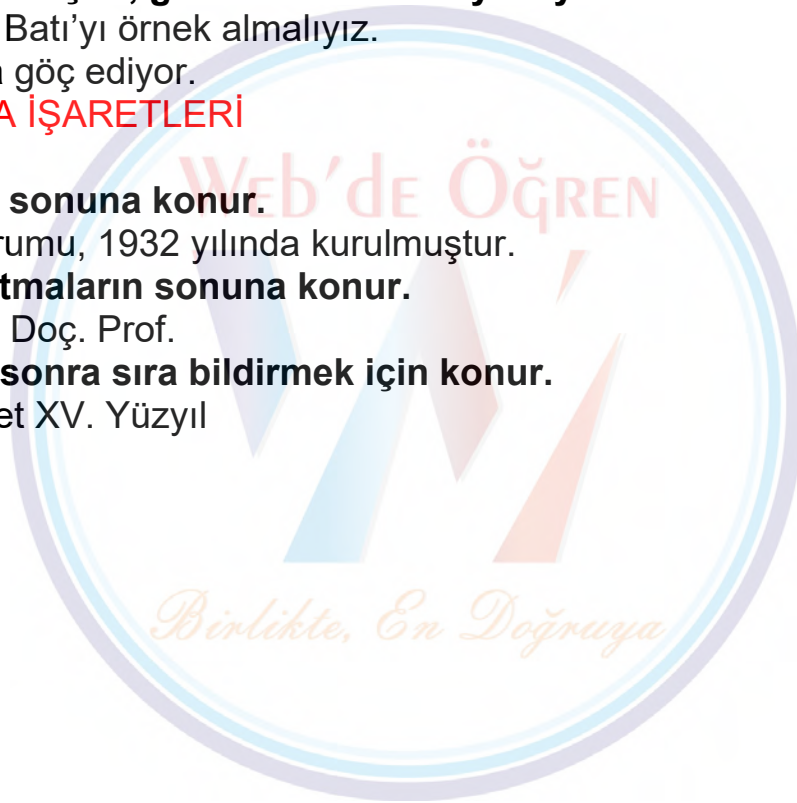
. Türk Dil Kurumu, 1932 yılında kurulmuştur.

□*Bazı kısaltmaların sonuna konur.

.Alb. Dr. Yrd. Doç. Prof.

*Sayılardan sonra sıra bildirmek için konur.

. 3. II. Mehmet XV. Yüzyıl

□*Arka arkaya sıralandıkları için virgülle veya çizgiyle ayrılan rakamlardan yalnızca sonuncu rakamdan sonra nokta konur.

.3, 4 ve 7. maddeler XII – XIV. yüzyıllar arasında

□*Bir yazının maddelerini gösteren rakam veya harflerden sonra konur:

I. 1. A. a.

□*Tarihlerin yazılışında gün, ay ve yılı gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur.

.29.5.1453

. **Tarihlerde ay adları yazıyla da yazılabilir. Bu durumda ay adlarından önce ve sonra nokta kullanılmaz.

29 Ekim 1923

□*Saat ve dakika gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur.

.Tren 09.15'te kalktı. Toplantı 13.00'te başladı.

□*Dört ve dörtten çok rakamlı sayılar sondan sayılmak üzere üçlü gruplara ayrılarak yazılır ve araya nokta konur

.1.000 326.197

..*Matematikte çarpma işareti yerine kullanılır.

.4.5=20

□ Virgül (,)

□*Birbiri ardınca sıralanan eş görevli kelime ve kelime gruplarının arasına konur.

.Fırtınadan, soğuktan, karanlıktan ve biraz da korkudan sonra bu sıcak, aydınlık ve sevimli odanın havasında erir gibi oldum.

.Sessiz dereler, solgun ağaçlar, sarı güller

.Dillenmiş ağızlarda tutuk dilli gönüller

Birlikte, En Doğruya

.□***Sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur.**

Uyandı,yüzünü yıkadı, giyindi, işe gitmek için evden çıktı.

.□***Uzun cümlelerde yüklemden uzak düşmüş olan özneyi belirtmek için konur.**

.Saniye Hanımefendi, merdivenlerde oğlunun ayak seslerini duyar duymaz, hasretlisini karşılamaya atılan bir genç kadın gibi koltuğundan fırlamış ve ona kapıyı kendi eliyle açmaya gelmişti.

.***Cümle içinde ara sözleri veya ara cümleleri ayırmak için ara sözlerin veya ara cümlelerin başına ve sonuna konur.**

. Ece, çok sevdiğim dostum, yarın gidiyor.

.***Anlama güç kazandırmak için tekrarlanan kelimeler arasına konur.**

.Akşam, yine akşam, yine akşam,

.Göllerde bu dem bir kamış olsam!

..*Tırnak içinde olmayan alıntı cümlelerinden sonra konur.

.Muğla'ya yarın gideceğim, dedi.

.□***Konuşma çizgisinden sonraki alıntı cümlesinin bitimine konur.**

. – Bu akşam Ankara'ya gidiyor musunuz, diye sordu.

.***Edebî eserlerde konuşma bölümünden önceki ifadenin sonuna konur.**

.Bahçe kapısını açtı. Sermet Bey'e,

.– Bu anahtar köşkü de açar, dedi

□□***Kendisinden sonraki cümleye bağlı olarak ret, kabul ve teşvik bildiren hayır, yok, evet, peki, pekâlâ, tamam, olur, hayhay, başüstüne, öyle, haydi, elbette gibi kelimelerden sonra konur.**

. Peki, gideriz.

.Olur, ben de size katılırım.

Birlikte, En Doğruya

.Haydi, geç kalıyoruz.

□***Cümlede anlam karışıklığını önlemek için kullanılır.**

.Bu gece, eğlenceleri içlerine sinmedi.

Genç, kadını yanına çağırdı.

□***Hitap için kullanılan kelimelerden sonra konur:**

.Sayın Başkan,

.Sevgili Kardeşim,

.Değerli Arkadaşım,

.***Özne olarak kullanıldıklarında bu, şu, o zamirlerinden sonra konur:**

Bu, benim gibi yazarlar için hiç kolay olmaz.

□****Metin içinde ve, veya, yahut, ya ... ya bağlaçlarından önce de sonra da virgöl konmaz.**

.Ya şevk içinde harap ol ya aşk içinde gönül

.Ya lale açmalıdır göğsümüzde yahut gül!

□□****Metin içinde -inca / -ince anlamıyla zarf-fiil görevinde kullanılan mı / mi ekinden sonra virgöl konmaz.**

.Ben aç yattım mı kötü kötü rüyalar görürüm nedense.

.Öyle zekiler vardır, konuştular mı ağızlarından bal akıyor sanırsın.

.****Şart ekinden sonra virgöl konmaz.**

. Babam izin verirse yarın sinemaya gideriz.

Noktalı Virgöl (;)

□***Cümle içinde virgüllerle ayrılmış tür veya takımları birbirinden ayırmak için konur.**

Birlikte, En Doğruya

.Erkek çocuklara Doğan, Tuğrul, Aslan, Orhan; kız çocuklara ise İnci, Çiçek, Gönül, Yonca adları verilir.

.Türkiye, İngiltere, Azerbaycan; Ankara, Londra, Bakü.

□***Öğeleri arasında virgül bulunan sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur.**

.At ölür, meydan kalır; yiğit ölür, şan kalır.

□***İkiden fazla eş değer öğeler arasında virgül bulunan cümlelerde öznenen sonra noktalı virgül konabilir.**

.Yeni usul şiirimiz; zevksiz, köksüz, acemice görünüyordu.

□**İki Nokta (:)**

□***Kendisiyle ilgili örnek verilecek cümlelerin sonuna konur.**

.Millî Edebiyat akımının temsilcilerinden bir kısmını sıralayalım: Ömer Seyfettin, Halide Edip Adıvar, Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul, Ali Canip Yöntem.

..*Kendisiyle ilgili açıklama verilecek cümlelerin sonuna konur.

Kendimi takdim edeyim: Meclis kâtiplerindenim.

□***Karşılıklı konuşmalarda, konuşan kişiyi belirten sözlerden sonra konur.**

.Bilge Kağan: Türklerim, işitin!

. Üstten gök çökmedikçe,

. alttan yer delinmedikçe

. ülkenizi, törenizi kim bozabilir sizin?

□***Edebî eserlerde konuşma bölümünden önceki ifadenin sonuna konur.**

.– Buğdayla arpadan başka ne biter bu topraklarda?

.Ziraatçı sayar:

Birlikte, En Doğruya

.– Yulaf, pancar, zerzevat, tütün...

..*Matematikte bölme işareti olarak kullanılır.

. 56:8=7, 100:2=50

□ Üç Nokta (...)

□***Anlatım olarak tamamlanmamış cümlelerin sonuna konur.**

.Ne çare ki çirkinliği hemencecik ve herkes tarafından görülüyordu da bu yanı...

.***Kaba sayıldığı için veya bir başka sebepten dolayı açık yazılmak istenmeyen kelime ve bölümlerin yerine konur.**

.Arabacı B...’a yaklaştığını söylüyor, ikide bir fırsat bularak arabanın içine doğru başını çeviriyordu.

□***Alıntılarda başta, ortada ve sonda alınmayan kelime veya bölümlerin yerine konur:**

.... derken şehrin öte başından boğuk boğuk sesler gelmeye başladı...

.***Sözün bir yerde kesilerek geri kalan bölümün okuyucunun hayal dünyasına bırakıldığını göstermek veya ifadeye güç katmak için konur.**

.Sana uğurlar olsun... Ayrılıyor yolumuz!

.***Ünlem ve seslenmelerde anlatımı pekiştirmek için konur.**

.Gölgeler yaklaştılar. Bir adım kalınca onu kıyafetinden tanıdılar:

.— Koca Ali... Koca Ali, be!..

□***Karşılıklı konuşmalarda, yeterli olmayan, eksik bırakılan cevaplarda kullanılır.**

.— Yabancı yok!

.— Kimsin?

.— Ali...

.— Hangi Ali?

Birlikte, En Doğruya

.— ...

.— Sen misin, Ali usta?

.— Benim!..

□ **Soru İşareti (?)**

□ ***Soru eki veya sözü içeren cümle veya sözlerin sonuna konur.**

.Ne zaman tükenecek bu yollar, arabacı?

. ***Soru bildiren ancak soru eki veya sözü içermeyen cümlelerin sonuna konur.**

.Gümrükteki memur başını kaldırdı:

. — Adınız?

□ ***Bilinmeyen, kesin olmayan veya şüpheyile karşılanan yer, tarih vb. durumlar için kullanılır.**

. Yunus Emre (1240 ?-1320), (Doğum yeri: ?)

.1496 (?) yılında doğan Fuzuli...

.Ankara'dan Antalya'ya arabayla üç saatte (?) gitmiş.

□ **Ünlem İşareti (!)**

□ ***Sevinç, kıvanç, acı, korku, şaşma gibi duyguları anlatan cümle veya ibarelerin sonuna konur.**

.Hava ne kadar da sıcak!

.Aşk olsun!

.Vah vah!

. *Seslenme, hitap ve uyarı sözlerinden sonra konur:

.Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!

.

Birlikte, En Doğruya

.Dur, yolcu! Bilmeden gelip bastığın

.Bu toprak bir devrin battığı yerdir.

□ ***Alay, kinaye veya küçümseme anlamı kazandırılmak istenen sözden hemen sonra yay ayraç içinde ünlem işareti kullanılır.**

.İsteseymiş bir günde bitirirmiş (!) ama ne yazık ki vakti yokmuş (!).

.Adam, akıllı (!) olduğunu söylüyor.

□ **Kısa Çizgi (–)**

□ ***Satıra sığmayan kelimeler bölünürken satır sonuna konur.**

. Soğuktan mı titriyordum, yoksa heyecandan, üzüntüden mi bil-
. mem.

□ ***Cümle içinde ara sözleri veya ara cümleleri ayırmak için ara sözlerin veya ara cümlelerin başına ve sonuna konur, bitişik yazılır.**

.Küçük bir sürü -dört inekle birkaç koyun- köye giren geniş yolun ağzında durmuştu.

. ***Arasında, ve, ile, ila, ...-den ...-e anlamlarını vermek için kelimeler veya sayılar arasında kullanılır.**

.Aydın-İzmir yolu

.Türk-Alman ilişkileri

.Ural-Altay dil grubu

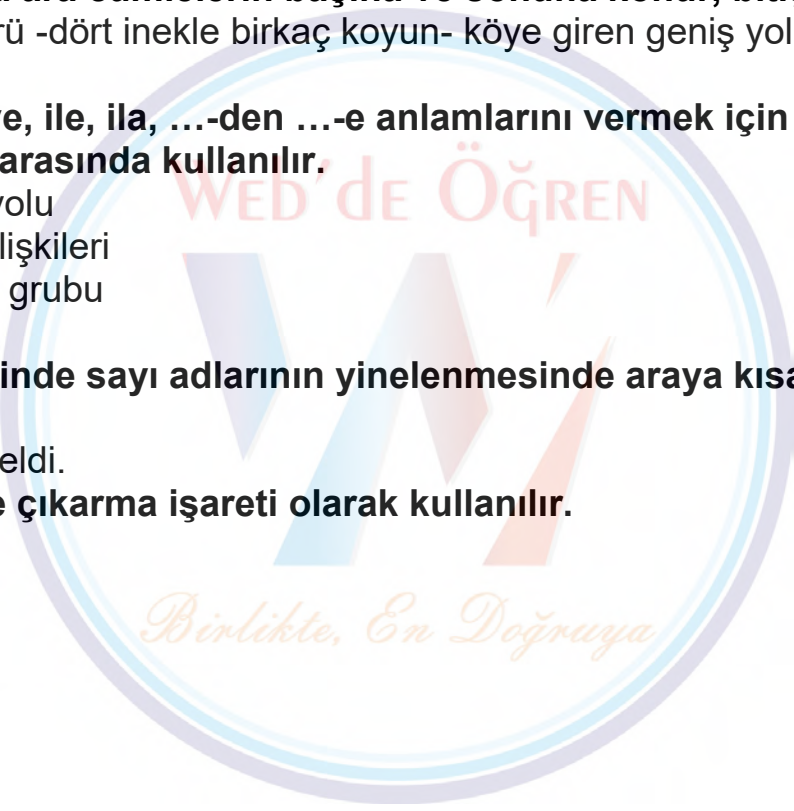
.09.30-10.30

□ ****Cümle içinde sayı adlarının yinelenmesinde araya kısa çizgi konmaz.**

.Üç beş kişi geldi.

***Matematikte çıkarma işareti olarak kullanılır.**

50-20=30

***Sıfırdan küçük değerleri göstermek için kullanılır.**

-2 °C

□ **Uzun Çizgi (—)**

□ **Yazıda satır başına alınan konuşmaları göstermek için kullanılır.**

Buna konuşma çizgisi de denir.

.Frankfurt'a gelene herkesin sorduğu şunlardır:

.— Eski şehri gezdin mi?

.□ ****Oyunlarda uzun çizgi konuşanın adından sonra da konabilir.**

.Sıtkı Bey — Kaleyi kurtarmak için daha güzel bir çare var. Gerçekten ölecek adam ister.

.İslam Bey — Ben daha ölmedim.

..**Konuşmalar tırnak içinde verildiğinde uzun çizgi kullanılmaz.

.Arabamız tutarken Erciyes'in yolunu:

."Hancı dedim, bildin mi Maraşlı Şeyhoğlu'nu?"

□ **Tırnak İşareti (" ")**

□ ***Başka bir kimseden veya yazıdan olduğu gibi aktarılan sözler tırnak içine alınır.**

."İzmir üzerine dünyada bir şehir daha yoktur!" diyorlar.

***Cümle içerisinde eserlerin ve yazıların adları ile bölüm başlıkları tırnak içine alınır.**

. Bugün öğrenciler "Kendi Gök Kubbemiz" adlı şiiri incelediler.

. "Yazım Kuralları" bölümünde bazı uyarılara yer verilmiştir.

****Tırnak içine alınan sözlerden sonra gelen ekleri ayırmak için kesme işareti kullanılmaz.**

.Paulo Chelho'nun "Simyacı"sını okudunuz mu?

Birlikte, En Doğruya

□ **Tek Tırnak İşareti (' ')**

□ **Tırnak içinde verilen cümlelerin içinde yeniden tırnağa alınması gereken bir sözü, ibareyi belirtmek için kullanılır.**

. Edebiyat öğretmeni “Şiirler içinde ‘Han Duvarları’ gibisi var mı?” dedi ve Faruk Nafiz’in bu güzel şiirini okumaya başladı.

□ **Yay Ayraç (Parantez) ()**

□ *** Cümledeki anlamı tamamlayan ve cümlelerin dışında kalan ek bilgiler için kullanılır.**

..Yunus Emre’nin (1240?-1320)...

..İmek fiilinin (ek fiil) geniş zamanı şahıs ekleriyle çekimlenir.

***Tiyatro eserlerinde ve senaryolarda konuşanın hareketlerini, durumunu açıklamak ve göstermek için kullanılır.**

..İhtiyar – (Yavaş yavaş Kaymakam’a yaklaşır.) Ne oluyor beyefendi? Allah rızası için bana da anlatın...

□ ***Alıntılarının aktarıldığı eseri, yazarı veya künye bilgilerini göstermek için kullanılır.**

.Eşin var, aşyanın var, baharın var ki beklerdin

.Kıyametler koparmak neydi ey bülbül, nedir derdin? (Mehmet Akif Ersoy)

□ **Köşeli Ayraç (Köşeli Parantez) []**

***Ayraç içinde ayraç kullanılması gereken durumlarda yay ayraçtan önce köşeli ayraç kullanılır.**

.Halikarnas Balıkcısı [Cevat Şakir Kabaağaçlı (1886-1973)] en güzel eserlerini Bodrum’da yazmıştır.

□ **Kesme İşareti (')**

□ **Özel adlara getirilen iyelik, durum ve bildirme ekleri kesme işaretiyle ayrılır.**

..Kurtuluş Savaşı’nı

Birlikte, En Doğruya

.Fatih Sultan Mehmet'e

.Mehmet Emin Yurdakul'dan

.Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'na

□ ****Özel adlara getirilen yapım ekleri ve bunlardan sonra gelen diğer ekler kesmeyle ayrılmaz.**

.Türkçe

.Türkçenin

.Müslümanlık

.Müslümanlıkta

.Avrupalı

.Aydınlı

□ ****Kurum, kuruluş, kurul, birleşim, oturum ve iş yeri adlarına gelen ekler kesmeyle ayrılmaz.**

.Türkiye Büyük Millet Meclisine

.Türk Dil Kurumundan

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Başkanlığının

Bakanlar Kurulunun

Danışma Kurulundan

Türkiye Büyük Millet Meclisinin 112'nci Birleşiminin 2'nci Oturumunda

***Kısaltmalara getirilen ekleri ayırmak için konur.**

TBMM'nin TDK'nin BM'de ABD'de

***Sayılara getirilen ekleri ayırmak için konur.**

1985'te 8'inci madde 2'nci kat

Birlikte, En Doğruya

□***Seslerin ölçü ve söyleyiş gereği düştüğünü göstermek için kullanılır.**

- . Bir ok attım karlı dağın ardına
- .Düştü m'ola sevdiğimin yurduna
- .İl yanmazken ben yanarım derdine
- .Engel aramızı açtı n'eyleyim (Karacaoğlan)
- .
- .Güzelliğin on par'etmez
- .Bu bendeki aşk olmasa (Âşık Veysel)
- .
- .
- .

